

Közjavak

A kormányzat kihívásai a mai piacgazdaságban

IV. évf.

3. szám

2018. július-szeptember

Az MTA-DE Köszolgáltatási Kutatócsoport tudományos folyóirata

A SZÁM TARTALMA

Állam és mások

Tóth Judit: Vitaindító: Újratervezést az állami kiadásokban és a társadalompolitikában!

Nagy Zoltán: Véd vagy "kivéd" a pénzügyi fogyasztóvédelem?

Józsa Zoltán: A köz érdekében? Közigazgatás és közösségi szerepek változásáról

Balogh Éva: Közszerelőkkel kapcsolatos közlések a közösségi médiában

Kormányzás és környezet

Bányai Orsolya: Természeti (isteni) törvényeket sért az ember alkotta jog?

Fodor László: Gúzsba kötve? – előre a környezeti fenntarthatóság felé

Dombi Mihály: Az első kérdés: elképzelhető-e egyáltalán környezeti fenntarthatóság?

Nagy Evelin Éva: Vertikális kertészet? - mint a kormányzás egyik új kihívása

Hírösszefoglalók

IMPRESSZUM

FELELŐS SZERKESZTŐ:

Bartha Ildikó

SZERKESZTI A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:

Bartha Ildikó (szerkesztő)
Bordás Péter (szerkesztő)
Horváth M. Tamás (a Szerkesztőbizottság elnöke)

KIADJA:

MTA-DE Közzolgáltatási Kutatócsoport
Kiadásért felelős: Horváth M. Tamás, kutatócsoport-vezető

4028 Debrecen, Kassai út 26.
Levelezési cím: 4002 Debrecen, Pf. 400.
Tel/FAX: (52) 512-701/77119
E-mail: kozszolg.kut@law.unideb.hu
Blog oldal: kozjavak.hu

Megjelenik negyedévente

ISSN 2498-7190

© 2018 MTA-DE Közzolgáltatási Kutatócsoport.

A mű szerzői jogilag védett. Minden jog, így különösen a sokszorosítás, terjesztés és fordítás joga fenntartva. A mű a szerzők írásbeli hozzájárulása nélkül részeiben sem reprodukálható. Idézni, szöveges tartalmat átvenni csak a forrásra való hivatkozással szabad.

TARTALOMJEGYZÉK

ÁLLAM ÉS MÁSOK

<i>Vitaindító: Újratervezést az állami kiadásokban és a társadalompolitikában!</i>	3
<i>Véd vagy "kivéd" a pénzügyi fogyasztóvédelem?</i>	9
<i>A köz érdekében? Közigazgatás és közösségi szerepek változásáról</i>	13
<i>Közszerelőkkal kapcsolatos közlések a közösségi médiában</i>	22

KORMÁNYZÁS ÉS KÖRNYEZET

<i>Természeti (isteni) törvényeket sért az ember alkotta jog?</i>	28
<i>Gúzsba kötve? – előre a környezeti fenntarthatóság felé</i>	30
<i>Az első kérdés: elképzelhető-e egyáltalán környezeti fenntarthatóság?</i>	33
<i>Vertikális kertészet? - mint a kormányzás egyik új kihívása</i>	36

HÍRÖSSZEFOGLALÓK

<i>Alaptörvény módosítási javaslat a hajléktalanság megtiltásának megteremtése érdekében</i>	39
<i>Tovább fehéredhet a gazdaság, indul az online számlarendszer</i>	41
<i>MNB javaslatcsomag: kiemelt cél a modern egészségügy megteremtése</i>	43
<i>Újabb lépések az önálló közigazgatási bíróság felé</i>	45
<i>2019-re várható változások a cafeteria-rendszerben</i>	47
<i>Csökken az MTA függetlensége?*</i>	49
<i>Indiai versenytársat kap az Uber az Egyesült-Királyságban</i>	51
<i>Ombudsman: diszkriminatív az apákra nézve a diákhitellel kapcsolatos kedvezmény</i>	53
<i>EUB döntés született a kiküldött munkavállalók szociális biztonságáról</i>	55
<i>Modern falvak program – kormányzati válasz az urbanizációra</i>	57
<i>Szerzőink figyelmébe</i>	59

VITAINDÍTÓ: ÚJRATERVEZÉST AZ ÁLLAMI KIADÁSOKBAN ÉS A TÁRSADALOMPOLITIKÁBAN!*

Tóth Judit¹

Ha a magyarországi GDP-t vesszük alapul, úgy annak 3,3 %-át fordítottuk sporttal, vallással, szabadidővel és kultúrával kapcsolatos feladatokra 2016-ban, a központi költségvetés kiadásaként. Az EUROSTAT adataiból kitűnik, hogy az EU átlagától nagyban eltérnek az itteni állami kiadási arányok. Például azért, mert az EU-ban Magyarország költ a legkevesebbet szociális szolgáltatásokra. A sereghajtók között Csehország és Horvátország áll, közvetlenül Magyarország előtt (31,2%), míg az élen Finnország, Dánia és Németország áll (összkiadásuk 45,8 – 43,6%-nyi szociális kiadással).

Kicsit szebb a számsor, ha a hazai GDP arányában pillantunk a szociális kiadásokra, mert az 14,3%, felette van Írország, Románia és Litvánia arányának (12% alatt), míg a finn, a francia és a dán 23%-nál magasabb aránytól igen messze van. Ami az egészségügyet illeti, az uniós átlag a GDP arányos állami kiadások 6,5%-os ciprusitól a szlovák 19,2%-nyi mérték közt mozog, míg a magyar 4,8%-ot jelent (amiben nincs benne az egyes családok által fedezett tetemes költségek, ha gyógyszert, szemüveget, kötszert és magánorvost kell fizetniük), leszakadva a norvég, a dán vagy a francia 8%-tól. Végül az oktatási kiadások GDP-n belüli aránya 4,9% volt 2016-ban, mely a középmezőnyt jelenti Európában.²

Az 1. számú táblázat az EUROSTAT 2016-os adatai alapján az állami kiadások uniós átlagát és ahhoz képest a hazai megoszlást mutatja be a GDP arányában, melyből jól kivehetők az eltérések.

A kiadási aránytalanságok nem maradtak társadalmi hatás nélkül, ezért komolyan át kellene gondolni az állami újraelosztási rendszert, annak céljait és arányait, valamint a szektor-semleges finanszírozást. Ugyanis a totális államosítással nem javult a társadalmi újratermelés szintje és a versenyképesség, csak az emberekkel foglalkozó szektorok hanyatlása következett be, a civil szerveződések kivéreztetése és az idősek, gyerekek, betegek, fogyatékkal élők, hajléktalanok, szegregátumban élők, funkcionális analfabéták, munkanélküliek, képzetlenek, digitális írástudatlanok dezintegrációját, tartós leszakadását hozza magával. De nem javítja a társadalmi

* DOI 10.21867/KjK/2018.3.1.

¹ Dr. Tóth Judit, egyetemi docens, SZTE ÁJK

² <https://zoom.hu/hir/2018/03/20/orbanek-unios-rekordot-dontottek-a-sport-es-egyhazi-tamogatásokban/> (letöltés dátuma: 2018. 05.31.)

innovációt az önkormányzati hatáskörök visszametszése,³ intézményeik állami felügyelet alá helyezése, az alternatív oktatási és képzési formák, intézmények felszámolása és a szelektív (a bevett egyházi intézményt és néhány köz-és magánvállalkozást az állami mellé beeresztő) közfinanszírozás sem.

1. táblázat

Állami kiadások alakulása az Európai Unióban és Magyarországon

Állami kiadás célja	EU átlag (%)	Magyarország (%)
szociális védelem	41,2	30,7
egészségügy	15,3	10,3
általános közszolgáltatások	12,9	17
oktatás	10,2	10,5
gazdasági ügyek	8,6	15,1
rendfenntartás	3,7	5
védelmi kiadások	2,9	1,5
kultúra, szabadidő	2,2	7,1
környezetvédelem	1,6	1,1
lakhatás és közösségi terek	1,3	1,7

Forrás: a szerző saját szerkesztése⁴

A mára üzletellenes, a külföldi tőkét üldöző, agresszívan tekintélyelvű klánállamban⁵ a cégezetők – egy friss kutatás szerint –⁶ rettegnek, mert döntéseiket a kiszámíthatatlan környezet, a zsarolás, a fenyegetés réme kíséri (pl. a cégek maffia módszerekkel, állami hatalommal való felvásárlása, a jó cégek ellehetetlenítése testre szabott szabályokkal, amelynek hatására fillérekért megvehetik azokat, szektoradók bevezetésével, a jogsértés miatti pereskedéstől elállásra felhívás a főhatóságnál). A magyar állam 2010-es évekbeli gazdasági eredményeinek visszacsúszása három olyan technikára vezethető vissza, amelyek segítségével az állam, vagy az állam igénybevételel egyes magánszereplők a saját akaratuk alá rendelik a magángazdaságot: (a) a jogi és szabályozási változtatások jól meghatározható érdekeltek számára kedvezőek, míg mások számára hátrányosak egy meglévő, szabályozott piacon; (b) újra/államosítás, amikor az állam valójában nem egy fejlesztési koncepció keretében, hanem az államot irányító csoport hatalmának kiterjesztése

³ Bordás Péter (2017): Globális hatások és (ön)kormányzati szerepek a XXI. század elején. *KÖZJAVAK*, III. évf., 2017/3. szám, 16-20. old.

⁴ Az Eurostat adatai alapján

⁵ <https://g7.hu/allam/20180116/az-allamtol-rettego-topmenedzsereket-talalt-magyarorszagon-egy-kutatas/> (letöltés dátuma: 2018.05.31.)

⁶ Sallai Dorottya és Gerhard Schnyder (Greenwichi Egyetem, Loughboroughi Egyetem) interjúzott magyar nagyvállalatok 22 felsővezetőjével, külföldi cégek 27 topmenedzserével és még 11 megfigyelővel. Az anonim mélyinterjúkkal arra keresték a választ, hogy hogyan látják döntéshozók a magyar állam és az üzleti szféra viszonyát.

érdekében vásárol (vissza) vállalatokat vagy vagyonelemeket, amiket aztán esetenként alacsony áron újra magánkézbe juttat; (c) kényszerített kivásárlások, hogy a politikához közeli szereplők cégeket vagy szektorokat szerezzenek meg zsarolással. Vagyis nem a nemzetgazdaság fejlesztéséről, hanem egy szűk érdekcsoport hatalmának és vagyonának kiterjesztéséről van szó, aminek a működtetéséhez kell egy alárendelt, politikai kinevezettek által irányított, hozzáértő állami bürokrácia is. A közjó kárára egy szűk elit belülről gyarmatosította a magyar államapparátust, hogy aztán eszközként használja fel azt saját céljaira. Ezt is újra kell tehát tervezni.

A szektor-semleges, vagyis tényleges feladatmutatókhoz és nem a fenntartói, üzemeltetői formához kötött közszolgáltatási finanszírozás⁷ nem csak a szociális ellátásban, de az egészségügyben, az időgondozásban, közoktatásban, felsőoktatásban, gyermekvédelemben is ugyanúgy elindult. A 2000-es évek közepétől már látható volt a törésvonal: nem sikerült a költségvetés bázis-alapú tervezést valódi közgazdasági alapú, valós teljesítmény-mutatók, mércék alapján átalakítani. A fenntartótól függetlenül a közszolgáltatást nyújtónak adott normatív támogatás első lépésben inflálódott, később megszűntek a közszolgáltatási szerződések, beindult a humán szférából a költségvetési kivonás, a megszorítások sora, majd a központosítás, a fogyasztói érdekeket képviselő fórumok (biztosításfelügyelet, érdekegyeztetés, ombudsman, szakszervezetek, civil szféra) meggyengítése és az újra-államosítás. A lerongyolódott humán-szolgáltatók a kiadásoknak a fogyasztókra terhelése, a piaci bevételek növelése, a hazai és nemzetközi adománygyűjtés vagy/és a racionálisabb gazdálkodás közt választhatnak, ha működni akarnak, elfogadható színvonalon. Az EU a szakpolitikáiban – noha a szociális ellátás, az egészségügy, a gyermekvédelem és a köz/felsőoktatás terén csak horizontális koordinációs joggal rendelkezik - a 2000-es évek eleje óta folyamatosan hangoztatja, hogy a sokcsatornás finanszírozás az intézményi autonómiát növeli, nem kell a közszolgáltatóknak állami vagy költségvetési intézménynek lennie, a fogyasztók érdekeinek bevonása pedig nem azonos a kiadások rájuk terhelésével. Az EU tagállamok e téren többféle modellben működnek, érdemes néhány ponton összehasonlítást tenni.

A hazai társadalomtudomány, kifejezetten a társadalmi egyenlőséget és esélyeket érdemben elősegíteni törekvő műhelyek eredményeit jogi, közigazgatási szempontból érdemes megvizsgálni, hiszen a közpolitika, a közérdek érvényesülése normatív eszközöket igényel, és a vita éppen azt segítheti elő, hogy a társadalomkutatói és a közjogi szempontok egymásra találjanak, vitában kiérlelten, egy-egy szociális ellátás példáján,

⁷ Bordás Péter (2017): Feladatfinanszírozás-e a feladatfinanszírozás? A magyar önkormányzatok támogatási rendszerének értékelése. *Közjogi Szemle*, X. évf., 2017/2. szám, 56-64. old.

megfogalmazódjanak. Például úgy, hogy áttekintik a szociálpolitikát,⁸ annak főbb elemeit, és kijelölik a haladási irányt a lakhatás, a súlyos szegénység, a romák integrációja, a családi támogatások és a nyugdíjrendszer tekintetében.

A hajléktalanság kriminalizálását és a lakástámogatási rendszer meggyengítését be kell fejezni. Magyarországon lakhatási válság van (400 ezer embernek, köztük több mint 100 ezer gyerek otthonában nincs WC, 2,5 millió azok száma, - köztük fél millió a gyerekeké -, akik beázó, nedves falú vagy korhadt ablakkeretes lakásban élnek, közel egymilliónyan pedig nem engedhetik meg maguknak, hogy megfelelően fűtsék a lakást).⁹ A lakásfenntartási támogatást ismét normatívvá kell tenni, amihez a korlátozó, büntető lehetőségeket mellőzve (pl. csak annak jár lakástámogatás, aki már 3 éve ugyanabban a lakásban lakik, ami a szegények egy jelentős részét gyakorlatilag kizárja a jogosultak köréből), az önkormányzatok szándék- és kompetencia növelésén keresztül lehetne segíteni. Ha olyan – egyébként csupán alapszintű emberséget igénylő – döntéseket hozhatnának és hoznának, nem lakoltatnának ki kisgyermekes családokat legalább a saját önkormányzati lakásaiból elhelyezés nélkül. Ehhez rendkívül szükség lenne a nyitott és széleskörű társadalmi párbeszédre, nyomásgyakorlásra a lakástámogatási és adósságcsökkentési szabályok felülbírálásához.

A segélyezésnél a „szegénységi kártyát” - az egyébként elhanyagolható mértékű kiadások felnagyításával – tilos felhasználni különböző politikai érdekek eléréséhez. A segélyezést átláthatóvá téve kell csökkenteni az egyén kiszolgáltatottságát. A szegényellenes szabályokat ki kellene iktatni (például a köznevelési törvény elvágta a halmozottan hátrányos helyzetű gyerekeknek, köztük nagyon sok roma gyereknek, az útját az oktatás felé), jól működő érdekvédelem és politikai képviselő kell a szegényeknek és a romáknak, amely segít a legfontosabb közszolgáltatásokhoz az egyenlő esélyű hozzáférésben.

A családi ellátás és támogatási rendszer ideológiai terheit megszüntetve, úgy kellene növelni a családi támogatásokra fordítható állami forrásokat, hogy azok jelentős része ne a középosztályt vagy az annál is jobb helyzetben lévőket támogassa, hanem törődjön a társadalmi helyzetüket tekintve elmaradott sokasággal. Minden kormányzat a nagycsaládosokat is és az egy szülő családot is aduként kezeli; sem azt nem vállalja fel, hogy a három és több gyerekeseknek többet adjon (mert az rögtön roma kérdéssé válik), sem azt, hogy az egyszülősöknek adjon többet, mert akkor a család szentségének eszméje ellen lépne fel.

Növekszik az időskori szegénység, a nyugdíjak közötti különbségek egyre fokozódtak, több nagyon magas nyugdíjat lehet látni, mert nincs maximálva a felső határa, miközben a nyugdíjminimum 28 500 forint maradt. A rendszernek

⁸ <http://ujjegyvenloseg.hu/tarsadalom-es-szocialpolitika-magyarorszag-1990-2015-beszelgetes-a-szerzokkel-2/> (letöltés dátuma: 2018.05.31.)

⁹ https://nepszava.hu/1138641_lakhatasi-valsag-felelosseg-es-lehetoseg (letöltés dátuma: 2018.05.31.)

ezt az egyenlőtlenségét csökkenteni kell, és az alapnyugdíj bevezetését is szorgalmazni kellene.

A demokratikus konszenzusra való törekvés keretében kell rendezni a megváltozott munkaképességűek ellátását, mivel a rokkantnyugdíjat kisöpörték a rendszerből, bár az 1928 óta része volt a magyar nyugdíjrendszernek. Ilyen áron fenntarthatóvá tenni az időskori nyugdíjrendszert kegyetlenség, és tovább növeli az egyenlőtlenséget és a szolidaritás hiányát.

Társadalompolitikai üzenet, hogy a költségvetési források felhasználásában a területi, helyi autonómiák, önkormányzatok és az állam szerepét kiegyensúlyozottá kell tenni, az önkormányzatok kifosztása és súlytalanná tétele nem tartható.¹⁰ Mivel a kormányok mindig mindenhol addig mennek el, ameddig a társadalom megengedi, a megoldás a civil társadalom kezében van. Kitartó munkával azt kell elérni, hogy olyan generációk nőjenek fel, akiknek már nem lehet bármikor kijátszani a szegény-, a migráns-, a cigány vagy a meleg kártyát, mert az már a tájékozottság, kritikai gondolkodás és szolidaritás miatt már nem találna befogadó közegre. Széleskörű konszenzussal kellene egy önkormányzati reform, amelyik a szétaprózódott struktúrát nagyobb egységekbe szervezi. A civil aktivitásra, helyi közösségi kezdeményezésekre, a társadalom érdekérvényesítő képességének és aktivitásának növelésére van szükség. Csak közösségfejlesztéssel lehet a társadalmat újra aktivitásra és érdekérvényesítésre bírni, ennek a legjobb terepe pedig a közvetlen környezetünk.

Az Európai Unióban a személyek szabad mozgása és a szolgáltatások szabad nyújtása, s diszkriminációtól mentes igénybe vétele a legfontosabb szabadságok közé tartozik, amelyek a szociális ellátásban (például gyermekfelügyeletnél, idősgondozásban, egyes egészségügyi szolgáltatásoknál) is érvényesítendők. Egyre több piaci szereplő, civil szerveződés és persze közintézmény jelenik meg, változó arányban a tagállami és regionális szinten, amelyhez a koordinációs rendeletek, valamint egyes uniós alapjogok közös érvényesítése is szükséges (például a szociális előnyök biztosítása az uniós munkavállalók számára vagy a szabad egészségügyi kapacitásokat felhasználó uniós polgároknak). Noha a tagállamoknak széles a mozgástere, és a szociális ellátások feltételeinek meghatározása tagállami hatáskörbe tartozik, a közjó szolgálata, a gazdasági racionalitás, a közvagyon felelős felhasználása, a társadalmi egyenlőtlenségek tompítása és az átlátható, szektor-semleges finanszírozás nemzetközi standardok alapján megkövetelhető rendszert igényel hazánkban is. Felmerül ezek alapján az a kérdés, hogy: a nemzeti megoldások a szolgáltatási rendszer konvergenciáját eredményezik, kivéve Magyarországon?

¹⁰ Józsa Zoltán (2017): Elhibázott modernizáció? - a magyar önkormányzati rendszer 25 éve. *KÖZJAVAK*, III. évf., 2017/3. szám, 11-15. old.

Források jegyzéke:

- Bordás Péter (2017): Feladatfinanszírozás-e a feladatfinanszírozás? A magyar önkormányzatok támogatási rendszerének értékelése. *Közjogi Szemle*, X. évf., 2017/2. szám, 56-64. old.
- Bordás Péter (2017): Globális hatások és (ön)kormányzati szerepek a XXI. század elején. *KÖZJAVAK*, III. évf., 2017/3. szám, 16-20. old.
- Józsa Zoltán (2017): Elhibázott modernizáció? - a magyar önkormányzati rendszer 25 éve. *KÖZJAVAK*, III. évf., 2017/3. szám, 11-15. old.
- https://nepszava.hu/1138641_lakhatasi-valsag-felelosseg-es-lehetoseg
- <http://ujegyenloseg.hu/tarsadalom-es-szocialpolitika-magyarorszag-1990-2015-beszegeltes-a-szerzokkal-2/>
- <https://g7.hu/allam/20180116/az-allamtol-rettego-topmenedzsereket-talalt-magyarorszagon-egy-kutatas/>
- <https://zoom.hu/hir/2018/03/20/orbanek-unios-rekordot-dontottek-a-sport-es-egyhaztamogatasokban>

VÉD VAGY "KIVÉD" A PÉNZÜGYI FOGYASZTÓVÉDELEM?*

Nagy Zoltán¹

A XXI. század pénzügyei a pénzügyi innováció révén egyre nagyobb kihívást támasztanak a jogi szabályozás, ezen belül is a pénzügyi fogyasztóvédelem számára.² Megvédhető-e a fogyasztó a gyorsan változó és komoly szakmai ismereteket igénylő pénzügyi világban és meddig kell terjeszkednie ennek a védelemnek? Mindenkit meg kell-e védeni vagy csak a fogyasztók lehatárolt csoportját? Mindeközben a gazdaságpolitika részéről a bankokkal szemben is elvárás a gazdasági növekedés elősegítése a hitelezés révén. Egy szigorú és korlátozó szabályozás nem akadályozza-e a pénzügyi szolgáltatási tevékenységet? Útját álljuk-e az innovációnak és a technológiai újításoknak a pénzügyi fogyasztóvédelem erősítésével vagy összeegyeztethető a két érdek?

Általános szabályozás alkalmazható csak a fogyasztóvédelemben vagy egyedi védelem is érvényesülhet, például állami mentőakciókkal? Használ-e a fogyasztók jövőbeni magatartásának, ha abban a feltevésben vállalnak túlzott mértékű, de nagy hozamot biztosító kockázatot, hogy az állam nem normatív módon megmenti őket? Meg kell-e menteni azokat a „szerencsejátékosokat”, akik sejtik a pénzügyi konstrukció nem legális, „pilótajáték” jellegét, de bíznak a szerencsében és a magas hozam realizálásában? Van-e felelőssége, és ha igen, milyen mértékű a felügyeletnek az illegálisan működő szervezetek vagy a legálisan működő pénzügyi szolgáltatók fogyasztókat illegális tevékenységükkel megkárosító tevékenységek terjedésében?

Rengeteg kérdés merül fel a téma kapcsán, amelyek megválaszolásra várnak a jogi szabályozásban vagy éppen a tudományos diskurzusban. Sok tanulságot levont a jogalkotó és az igazságszolgáltatás a gazdasági válság révén felmerült problémákból, de egyes kérdések továbbra megválaszolatlanok maradtak. Az alábbi rövid gondolatébresztő felvetések csak a téma egy-egy szegmensét villantják fel, azzal a céllal, hogy hozzászólásokat és vitát generáljanak a témával kapcsolatban és esetleg olyan javaslatok is fókuszba kerüljenek, amelyek elősegítik a jövőbeni jogalkotást.

Az első fontos kérdés, hogy ki is tekinthető fogyasztónak. Az európai uniós szabályozás a fogyasztó fogalma alatt ért minden olyan természetes személyt, aki az uniós irányelvek hatálya alá tartozó szerződések keretében olyan célból

* DOI 10.21867/KjK/2018.3.2.

¹ Prof. Dr. Nagy Zoltán, egyetemi tanár, ME ÁJK

² Lásd részletesebben Nagy Zoltán (2017): Problémafelvetés a pénzügyi fogyasztóvédelem területén, *Miskolci Jogi Szemle*, 2017/2. különszám, 391–401. old.

jár el, amely kívül esik saját szakmája, üzleti tevékenysége vagy foglalkozása körén.³

A fogyasztó fogalmának a tisztázása mellett fontos elméleti kérdés, hogy milyen az a fogyasztó, illetve fogyasztói magatartás, amely a különleges védelmet megérdemli. Ezért a jogalkalmazás szempontjából fontossá vált a fogyasztói minta megalkotása, amely az egyes eljárásokban a jogsérelem alapjául szolgálhat. Az elméleti felfogások alapján két minta-fogyasztói modell körvonalazódik. Az ésszerű fogyasztó modellje érvényesül az Európai Bíróság ítélkezési gyakorlatában és angol, francia jogterületen. Az ésszerű fogyasztó képes racionális döntéseket hozni a rendelkezésre álló információk alapján. A másik minta-fogyasztói modellt a német bírói gyakorlat alakította ki. Ez utóbbi modell szerint a fogyasztót óvni kell, rendkívüli védelemben kell részesíteni, mivel nem képes ésszerű döntések meghozatalára, már a legkisebb félrevezetés vagy megtévesztés esetén.⁴

A fogyasztói modell kialakítása mellett az európai bírósági ítélkezési gyakorlat elismeri, hogy a fogyasztó a szolgáltatóhoz képest hátrányos helyzetben van, mind tárgyalási lehetőségei, mind információs szintje tekintetében.⁵ Ez akkor is igaz, ha figyelmes és körültekintő a fogyasztó. Ez különösen érvényesül a pénzügyi szolgáltatásoknál. A pénzügyi szolgáltatók magasabb szakmai felkészültséggel rendelkeznek, a termékek bonyolultak és összetettek, gyakran átláthatatlan feltételrendszerrel és költségstruktúrával. Nem beszélve arról, hogy a fogyasztók ismeretanyaga és érdekérvényesítő képessége is alacsony.⁶ Magyarországon különösen hangsúlyos kérdés a pénzügyi kultúra alacsony foka, amelynek a megoldását az oktatás és a tájékoztatás növelésével lehetne talán orvosolni.

Az egyensúlytalanság kiküszöbölésének egyik fontos területe a széleskörű és kellő részletességű tájékoztatás, ahogy arra az uniós szabályozás is utal. A fogyasztóknak a tények konkrét ismeretében kell meghozniuk a döntésüket, amelynek érdekében megfelelő tájékoztatást kell kapniuk a hitel feltételeiről, költségeiről és egyéb kötelezettségeiről. A tájékoztatásnak világosnak, az ajánlatnak átláthatónak és összehasonlíthatónak kell lennie annak érdekében, hogy a fogyasztók a tények teljes ismeretében hozzassák meg döntésüket.

Az európai uniós szabályok bizonytalanságát oldja fel az Európai Bíróság jogértelmezése⁷ a szerződési feltételek világossága és érthetősége kérdésében. Az Európai Bíróság a kérdést kiterjesztően értelmezte. A fogyasztó az eladóhoz

³ 93/13/EGK irányelv 2 cikk b) pont, 2008/48/EK irányelv 3 cikk a) pont.

⁴ Fazekas Judit (2007): *Fogyasztóvédelmi jog*. Budapest: Complex Kiadó, 75-76. old; valamint a C-220/98. és C-479/93. sz. EUB ítéletek.

⁵ C-618/10., C-472/11. és C-137/08. sz. EUB ítéletek.

⁶ Czajlik István – Horváth Anna – Sz. Papp Judit (2012): *Korszerű pénzügyi fogyasztóvédelem*. In: Lentner Csaba (szerk.): *Bankmenedzsment – Bankszabályozás - Pénzügyi Fogyasztóvédelem*. Budapest: Nemzeti Közszerződési Tankönyvkiadó, 432. old.

⁷ C-26/13. sz. ítélet.

képest a tájékozottság szerint tekintve hátrányosabb helyzetben van általában, hiszen a fogyasztó számára nehézséget jelenthet a szerződési feltételek és következményeik értékelése a nyelvi érthetőség ellenére is. Ebből adódóan a feltétel világos és érthető jellegének a vizsgálata nem korlátozódhat a pusztán nyelvi megfogalmazásra. A bíróságnak azt is értékelni kell, hogy a szerződés biztosítja-e a fogyasztó számára azokat az információkat, amelyek segítségével a fogyasztónak módjában áll az adott ügylet előnyeit és hátrányait illetve az ügyletből származó kockázatokat mérlegelni.⁸ Mindezek alapján csak az a szerződési feltétel világos és érthető, amely a fogyasztó számára biztosítja, hogy egyértelműen és érthető szempontok alapján értékelhesse a szerződéses feltételből származó gazdasági következményeket.

A fogyasztó hátrányos helyzete oda vezet, hogy a szolgáltató által előre meghatározott feltételeket anélkül elfogadja, hogy érdemben befolyásolni tudná azoknak a tartalmát (C-618/10., C-168/05. és C-40/08. sz. EUB ítéletek). A pénzügyi szolgáltatók által kialakított általános feltételek szerint nem kellő körülményekkel mérlegelt vagy túlzott bonyolultsága miatt mérlegelhetetlen feltételekkel létrejött szerződések komoly károkat okoznak társadalmi és egyéni szinten egyaránt, mint ahogy ezt a hazai devizahitelezésnél is látható.⁹

A fogyasztóvédelem, az egyensúlytalanságból eredő hátrányos helyzet kiküszöbölése fontos közérdek. Az elmélet is kiemeli, hogy a fogyasztók a legfontosabb gazdasági közösség, akiknek érdekében olyan szabályokat kell megalkotni, illetve jelen esetben olyan ítélkezési gyakorlatot kell folytatni, amelyek révén biztosított a fogyasztók joga az információra, a biztonságra, a választásra és a meghallgatásra.¹⁰

Az ítélkezési gyakorlatból jól látszik, hogy a szerződő felek jogai és kötelezettségei tekintetében a szerződésben megállapított formális egyensúly helyett a szerződő felek egyenlőségét előállító valódi egyensúlyt kell létrehozni. Az egyensúlytalanságot a tisztességtelen megállapodási feltételek hozzák létre, amelyek a szerződő felek közül egyoldalúan a fogyasztót terhelik.¹¹ Ezért a fogyasztó és a pénzügyi szolgáltató közötti egyenlőtlen helyzetet csak a szenvedő feleken kívüli, pozitív beavatkozás egyenlítheti ki.¹²

⁸ A C-26/13. sz. EUB ügy főtanácsnoki indítványa.

⁹ Czajlik – Horváth– Sz. Papp (2012): *i.m.* 434–435. old. A rejtett veszteség a szerzők szerint egy olyan terméknél használt fogalom, ahol a fogyasztást követő hosszabb idő elteltével nyílik csak lehetőség a termék minőségi problémájának megismerésére, mint például a hosszabb távú megtakarítási termékek.

¹⁰ Fazekas (2007): *i.m.* 21. old. J.F. Kennedy az USA elnöke 1962-es megállapításaival a fogyasztói érdekvédelmet az állami politika rangjára emelte- a szerző álláspontja szerint- az idézett fogyasztói jogok rögzítésével.

¹¹ C-618/10., C-137/08. és C-453/10. sz. EUB ítéletek.

¹² C-618/10., C-243/08. és C-472/11. sz. EUB ítéletek.

Mindezek az ítélkezési gyakorlatban is felmerült érvek egy erőteljesen szabályozott, szigorú fogyasztóvédelmet körvonalaznak az Európai Unióban, amely alkalmas a pénzügyi bizalom helyreállítására, de nehezebb helyzetbe hozza a pénzügyi szolgáltatókat. Sok esetben a körültekintő eljárás plusz dokumentumok „gyártásában” valósul meg és nem mindig jelent a fogyasztó számára valós védelmet. De lehet-e jobb vagy tökéletes megoldás?

Források jegyzéke:

- Czajlik István – Horváth Anna – Sz. Papp Judit (2012): Korszerű pénzügyi fogyasztóvédelem. In: Lentner Csaba (szerk.): *Bankmenedzsment – Bankszabályozás - Pénzügyi Fogyasztóvédelem*. Budapest: Nemzeti Közszerkesztési Tankönyvkiadó, 432-435. old.
- Fazekas Judit (2007): *Fogyasztóvédelmi jog*. Budapest: Complex Kiadó, 75-76. old
- Nagy Zoltán (2017): Problémafelvetés a pénzügyi fogyasztóvédelem területén, *Miskolci Jogi Szemle*, 2017/2. különszám, 391–401. old.
- A Tanács 93/13/EGK irányelve (1993. április 5.) a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről, HL L 095, 21/04/1993 29 - 34. o.
- Az Európai Parlament és a Tanács 2008/48/EK irányelve (2008. április 23.) a fogyasztói hitelmegállapodásokról és a 87/102/EGK tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről, HL L 133, 22.5.2008, 66–92. o. 3 cikk a) pont.
- Európai Bíróság C-618/10. sz., C-472/11. sz., C-137/08. sz.; C-168/05. sz.; C-137/08. sz.; C-453/10. sz.; C-40/08. sz.; C-220/98. sz.; és C-479/93. sz. ügyekben hozott ítéletei.
- Nils Wahl Főtanácsnok indítványa a C-26/13. sz. ügyben.

A KÖZ ÉRDEKÉBEN? KÖZIGAZGATÁS ÉS KÖZÖSSÉGI SZEREPEK VÁLTOZÁSÁRÓL*

Józsa Zoltán¹

Az idő dimenziója mentén a közigazgatásban bekövetkező változások gyakran a hagyományos és az új különbségeként nyernek értelmezést, hangsúlyozva a múlt és a jelen diszkontinuitását, egyben azt is sugallva, hogy kívánatos a továbblépés a „régitől” az „új” irányába. Az elemzés e válfaja során azonban figyelmen kívül marad a folyamatok belső ellentmondása és történelmi meghatározottsága.

A tények azt mutatják, hogy a változásnak nincs egyetlen oka: egyes esetekben külső tényezők a meghatározóak, máskor a szervezet belső dinamikája a döntő. A változások mélysége is eltérő: a felszínestől az alapvetőig terjedhet, s szektoronként (egészségügy, oktatás stb.) eltérő sajátosságokat mutathat. A lineáris gondolkodás túlhangsúlyozza a régi és az új különbségét. Ezzel szemben az egyidejűség és inkább a fokozatos átmenet jellemzi a hagyományosról az újra való áttérést, számtalan visszaesséssel, nekilendüléssel tarkítva.

Az újról szóló ilyesféle polémia rendszerint teljes paradigmaváltást is sugall a kormányzás egyik formájáról egy másikra. Mindez kedvez a dualisztikus gondolkodásnak, melyben a változások ellentétpárok soraként (bürokrácia/ rugalmasság, paternalizmus/közfelelősség, szolgáltatási monopólium/ vegyes gazdaság, adminisztráció/menedzsment) fogalmazódnak meg. A valóság azonban, komplexebb: a gyakorlatban a különböző politikák, szervezeti formák és módszerek ellentmondásai és feszültségei egyszerre vannak jelen az átalakulásban.

A longitudinális elemzés egy lehetséges másik változata viszont nem a közpolitikák folyamatosságára, illetőleg megszakítottságára helyezi a hangsúlyt, hanem azok interaktivitására, abból az előfeltevésből kiindulva, hogy a sajátos gazdaság és társadalomtörténeti feltételek között érvényesülő közpolitika prioritásai, domináns elemei óhatatlanul háttérbe szorítanak más, de szintén lényeges elemeket.² Ezek a kezdeti látenciát követően – a körülmények változása nyomán – felszínre törnek, s kiváltják az új közpolitika kialakulását, s a régi lehanyaglását.

* DOI 10.21867/KjK/2018.3.3.

¹ Dr. habil. Józsa Zoltán, egyetemi docens, SZTE ÁJK

² De Vries, M. (2005): Trust and Governance Practices among Local Leaders. *International Review of Administrative Science*. Vol. 71. No. 3. September, 405-424. old.

Kiinduló hipotézisünk szerint a közpolitika periodikus változása³ egyidejűleg zajlik különböző területeken és ez visszatükröződik a politikaformálás aktorainak a szerepeiben, s legfőképpen a kormányzás gyakorlatában. Ez a ciklikus változás rajzolódik ki a közösség és az állami, politikai intézmények kapcsolatrendszerén belül is, a szélesebb történelmi, gazdasági, kulturális viszonyok által meghatározottan. Az állami, társadalmi gyakorlatban a köz, a közösség szerepe és befolyása sem írható le egy lineáris folyamat mentén, a köz szerepe is történelmileg kondicionált, a folyamatos változás jellemzi.

Állam és közérdek

A II. világháborút követően a nyugat-európai országok többségében megerősödött család társadalmi szerepe, majd a liberálkapitalizmus kibontakozását segítő kedvező makrogazdasági viszonyok megeremtették az alapját az állami szolgáltatások széles körének. A konszenzus az egyén, család és az állam között a jóléti állam univerzalizálását sugallta, mely ténylegesen a bölcsőtől a sírig tartó szolgáltatásaival⁴ segítette az egyént.

Az állami mechanizmus, szervezetrendszer működésében lényegében két alapelv érvényesült: a bürokrácia és a professzionalizmus. A bürokratikus adminisztráció erre az időre már túl volt azokon a reformokon melyek révén sikerült kizárnia a társadalmi és egyéni részrehajlást, s felszámolni a patronázs rendszert.

A professzionalizmus, mint szakmai szabályok és eljárások alkalmazása a társadalmi problémák különböző fajaira jelentette a második koordinációs mechanizmust. Míg a bürokrácia garantálta az igazságosság és pártatlanság, jogszerűség érvényesülését, addig a professzionalizmus biztosította a szakismeretet az ügy megoldása során. A közérdek képviselője a gyakorlatban az állami szervezetrendszer révén valósult meg, mivel a közszolgáltatások megvalósítói döntően állami, önkormányzati intézmények voltak.

Közzjó: az egyén és a közösség szerepének erősödése

A hatvanas évek elejére a gazdasági, társadalmi, politikai stabilizáció – jóllehet eltérő mértékben és sajátosságokkal – de kiteljesedett Európa országaiban. Az idő megérett a jóléti állam nem materiális viszonyainak a fejlesztésére.

³ De Vries (2005): *i.m.*

⁴ A „from the cradle to the grave” szlogen leginkább az angolszász önkormányzatok szolgáltatási gyakorlatát jellemezte a hatvanas években. 1979 után, a konzervatív kormány döntően megváltoztatta a közszolgáltatási gyakorlatot, a megvalósító funkció helyett a helyzetbehozó, feltételeket biztosító szerep került előtérbe az állami és az önkormányzati egységeknél.

A nyugati országokban⁵ jelentős állami forrásokat fordítottak iskolák, otthonok, közösségi terek, múzeumok, galériák, szórakoztató centrumok építésére, fejlesztésére, azaz egyéni körülmények, képességek, illetőleg az azokat elősegítő intézményrendszer fejlesztésére.

A folyamatok átfogó jellegét mi sem jellemzi jobban, mint a szociális, egészségügyi, kulturális stb. igazgatással és a közösségi munkával kapcsolatos jogalkotás megerősödése.

A politikai polarizáció, valamint a társadalmi konfliktusok számának növekedése azonban jelezte a változások szükségességét; a gazdasági viszonyok stabilizációja mellett olyan közpolitika kialakítását, mely képes a társadalmi-kulturális dimenzió növekvő súlyát adekvát módon kezelni. Ekkor a fő cél az eltérő érdekek ütköztetése és a politikai eszközök korlátozottságából fakadó hátrányok kompenzálása volt.

A közpolitika – a megváltozott körülmények között – többé már nem élhetett a standard megoldások eszközrendszerével. Meg kellett találni az eltérő érdekek, vélemények kezelésének módját az állami döntések meghozatala során. A megoldást, főként a különböző csoportokkal történő konzultáció és a széles értelemben vett kormányzás demokratizálódása jelentette. A köz, a közösség emancipációja feltartóztathatatlannal haladt előre.

Új egyensúly: a fogyasztói szemlélet

A hetvenes évek végén, a nyolcvanas évek elején⁶ a nemzetgazdaságok kibontakozó és egyre erősödő válsága, a növekvő munkanélküliség, a magas költségvetési deficit és infláció új egyensúly megteremtésének szükségességét vetette fel az állam és a társadalom között.

A gazdasági, politikai és a társadalmi szféra válsága átszivárgott a helyi közösségek szövetébe is. A makroszintű problémák mellett a társadalom alapját alkotó rendszerek megrendülését olyan, korábban nem látott jelenségek szemléltették, mint a család intézményének átalakulása, a nemek közötti munkamegosztás szilárd határainak képlékennyé válása, faji, nemzetiségi, generációs válságok kialakulása, eszkalálódása. Felerősödött az eltérő érdekek artikulációja, a helyi közösségek identitással kapcsolatos összetett és ellenmondásos problémája is napirendre került.

A menedzsment mozgalom lényegi, ideologikus szerepet játszott az új rend kialakításában. A híres menedzsment guruk, mint Peters, Gaebler⁷ és mások a vízió, felhatalmazás, felszabadítás, hatékonyság fogalmaival segítették az állam

⁵ A skandináv országok némileg megelőzve más államokat jártak élen ebben a folyamatban.

⁶ A gazdasági recesszió negatív hatása szinte kivétel nélkül érintette a nyugati országokat.

⁷ Az Új Közmenedzsment előfutára D. Osborne- T. Gaebler: Reinventing Government. How the Entrepreneurial Spirit is Transforming the Public Sector c. könyve volt.

átstrukturálásának a felgyorsítását. Az Új Jobboldal ideológiája⁸ nemcsak az ipari kapcsolatokat kívánta radikálisan átalakítani, hanem a közszektor egészét, lebontva ezzel a jóléti állam szervezeteit, megváltoztatva az állami szervezetek domináns kultúráját, értékeit.

Az állami hatalom szimbólumaira, a bürokratikus, professzionális rendszerekre összetűzet zúdított az irányzat. A hivatalokban üldögélő, közpénzeket pocsékoló, saját pozícióját féltve őrző, a szabályok és előírások mögé rejtőző bürokrata a társadalom első számú közellenségévé vált.

Az országos és helyi képviseleti rendszerekkel kapcsolatos kiábrándultságot, kritikát tükrözte az a nézet, mely szerint a politikusok, mint idejét múlt dogmák képviselői, nem képviselnek semmit és senkit, nem képesek az embereket megvédeni az állami szervek túlkapásaitól, s szemet hunynak azok pazarlása felett.

Ezek a narratívák a hatékonyság szellemében, átfogó és lényegi strukturális változások számára készítették elő a talajt. A menedzserializmus új távlatokat és eszközöket ígért: a merev és zavaró feltételek lebontását. Ez magában hordozta annak ígéretét is, hogy az állami tevékenység középpontjába újra a lényegi ügyek kerülnek, túllépve ezzel a valódi menedzseri tevékenységet akadályozó értelmetlen szervezeti formákon.

Az Új Közmenedzsment politikára gyakorolt hatása különféle értelmezésekben jelent meg. A támogatók kiemelték azt a szerepét, hogy felhívta a figyelmet a közszervezetek hatékonyságának a problémájára, átláthatóságának a hiányára, s a döntési felelősség pontosabb meghatározásának a szükségességére. A kritikusok viszont a hagyományos közösségi etika és kultúra lerombolásának az eszközt látták az irányzatban, amely áthidalhatatlan szakadékot hoz létre a társadalom és az egyén között.

Nem véletlen, hogy a bírálatok nyomán számos kísérlet történt a választók és a piacosodó közszervezetek közelítésére, újraegyesítésére, annak érdekében, hogy a „köz” visszakapja eredeti szerepét az Új Közmenedzsment keretein belül is. A menedzsment ideológia és metodika egyre fokozódó dominanciája maga után vonta nemcsak a köz fogalmának, hanem tartalmi sajátosságainak az új feltételek közötti értelmezését.

Tradicionálisan a köz kifejezés a közérdek, a közszektor, a közszolgáltatások meghatározott körére utalt, azzal a kimondatlan, de széles körben osztott és mély meggyőződéssel, hogy a fogalom valami nagyon fontos és szimbolikus megjelölésére szolgál. Valami „mást” reprezentál, értékek olyan sorát képviseli, melyekben mélyen hiszünk. Mindez ellentétpárok sorozatában is kifejeződött, ahol a köz értékei lényegileg különböznek az üzleti világ értékeitől.

⁸ Az elméleti gyökerek a konzervatív állami politika magját alkották: a túlzott állami szerepvállalás visszaszorítása, takarékoság, hatékonyság, öngondoskodás, egyéni felelősség.

1. táblázat

Fogalompárok

Magánérdek	Közérdek
Magán szektor	Közszektor
Menedzsment	Közigazgatás
Üzleti értékek	A közszolgáltatás értékei
Fogyasztó	Állampolgár
Individuum	Közösség

Forrás: a szerző saját szerkesztése

A jobboldali oszlop elemeinek meghatározása nem egyszerű feladat. A közszektor leírható a finanszírozási forrás alapján, a társadalmi kapcsolatok oldaláról, a demokratikus ellenőrzés szempontjából. Ugyanakkor számos állami szervezet működése során átlépi a hagyományos határokat, nemcsak a magánszervezetekkel való partnerség, kooperáció révén, de az azokra jellemző módszerek alkalmazása miatt is. A közigazgatás fogalma a pejoratív bürokrácia negatív konnotációját is hordozza, amely nehezen védhető. A közszolgáltatás hagyományos értékei (igazságosság, egyenlőség, méltányosság stb.) tekintetében is inkább az aranykor idején volt konszenzus, mintsem napjainkban. Az állampolgár jelentése is új megvilágításba került a nemzeti határok viszonylagossága, az identitás változásainak köszönhetően. S talán legnehezebb a közösség definiálása, a területi és az érdekközösségek differenciája, valamint a kulturális közösségek és a területi határok nem szükségszerű egybeesése miatt.

A korábban említett törekvések alapvetően megváltoztatták az egyensúlyt a köz és a magánszektor között. A hatalom megosztása, a privatizáció, kiserződés, valamint más módszerek a köz kollektív jellegének gyengülésével jártak. Az egyéni fogyasztó, mint a közhatalom megjelenítője és képviselője került a középpontba, melyhez a közösségi választás elmélete (Ostrom, 1977), valamint a menedzserizmus szolgáltatta az elméleti hátteret.

A jobboldali gondolkodáshoz kötődő fogyasztói szemlélet a közre, már nem, mint az állampolgárok egyenlő halmazára tekintett, hanem mint a közszolgáltatások individualizált fogyasztóira. Ez a szemlélet a különbözőségek, differenciák hangsúlyozását magától értetődőnek és természetesnek tekintette. Még a régi rezsím a maga univerzális, standardizált, bürokratikus szolgáltatási gyakorlatával lényegileg figyelmen kívül hagyta az egyéni szükségletek különbségeit, addig a fogyasztói szemlélet az üzleti szellem jegyében újraélesztette ezek jelentőségét.

A hatalom bürokratikus formái leértékelődtek a paternalizmus, a misztifikáció és a források átláthatatlan használata miatt. A képviseleti rendszerek is elvesztették legitimációjukat, a hatalmi súlypontok átrendeződése

során. Ebben a folyamatban az állami szolgáltatások hagyományos jellemző értékei, mint a neutralitás, pártatlanság, egyenlőség, igazságosság az új szervezeti rendben új értelmezést nyertek és összeszűkültek.

Partnerség a közjó megteremtéséhez

A kilencvenes évek közepére a piaci eszközökkel és módszerekkel megvalósított közszolgáltatási gyakorlat tapasztalatai, előnyei és hátrányai már értékelhetőek voltak.

Míg egyes területeken számottevő és érzékelhető színvonal emelkedés és költségtakarékosság következett be, addig más szolgáltatások esetében elfogadhatatlannak bizonyult az átláthatóság hiánya, a privatizációs eljárások jelentős hányadánál az ellenőrzési és felügyeleti mechanizmusok gyengesége, a demokratikus kontroll lehetetlensége.

Az új közpolitikai irány – feladván a piac mindenhatóságába vetett feltétlen hitet – az új egyensúly reményében, az állampolgári önállóságára, kezdeményezésre alapozva nemcsak a közszolgáltatásokban kívánt egyéni és közösségi szerepvállalást biztosítani, de a felelősség közös viselésének a programját is zászlójára tűzte.

A másik megoldás a közösségi beruházások, fejlesztések és az egyéni kezdeményezések, vállalkozások kooperációja volt, mely partneri kapcsolatrendszerben nemcsak a hiányzó állami források pótlására nyílt lehetőség, hanem a magán és közösségi érdekeltiség érvényesítése is lehetővé vált. A következmény a köz és a magánszektor növekvő együttműködése volt, melyben a közös célok elérése lehetetlenné vált a másik fél támogatása és részvétele nélkül.

A felismerés, hogy az állami akarat egyoldalú kinyilvánítása helyett folyamatos párbeszédre, konszenzusra van szükség a különböző társadalmi csoportokkal jelentősen növelte az állami célok támogatottságát, s egyben azok megvalósításának sikerét is. A köz, a közérdek, a közösségi szempont újfent a társadalmi gyakorlat nélkülözhetetlen elemévé vált. A konzultáció és a megegyezés olyan társadalmilag is hasznos programok végrehajtását segítette, mint például a környezetszennyezés csökkentése, vagy a kutatásba, fejlesztésbe bekapcsolódó cégek számára adópolitikai kedvezmények biztosítása.

A korábbi monolit intézményi szerkezet, mely hagyományosan megjelenítette és képviselte az eltérő érdekeket, s egyben szűrő funkcióval is rendelkezett, fokozatosan átadta a helyét az új mechanizmusoknak (köz és magán vállalkozások kooperációja, használói csoportok, fogyasztói panelek, polgári zsűrik stb. stb.) melyek nemcsak a köz érdekének megfogalmazását vállalták magukra, de egyben képviseleti funkciót is betöltenek.

A közösségi értékek új, sokszínű intézményi bázisa jött létre, mely szervezeti formák segítik a régi közösségek adaptációját. A hatalom

szétpontosítása, ügynökségek, regionális hivatalok, kvázi kormányzati szervek stb. révén feloldódott a köz intézményi beágyazottsága, s csökkent a szerepe a választott kormányoknak, és gyengült a hatalma a helyi önkormányzatoknak és más képviseleti intézményeknek. Ez a folyamat nemcsak elvágta a régi kötelekeket, de új artikulációs formákat hozott létre az állampolgár, mint választó, fogyasztó és az állam között. Középpontba az egyéni identitás és a választás lehetősége került a különböző szervezetek által nyújtott alternatívák közül (nem pedig közvetlenül az állammal szemben).

Az új intézményi rend velejárója és erősítője olyan diskurzusoknak és gyakorlatoknak, melyek révén a köz nemcsak másképpen kezdi látni önmagát, de másképpen is gondolkodik. Új alanyi pozíciók jöttek létre, melyekben az emberek az intézményekkel való interakciók során már nemcsak jogokkal és kötelességekkel bíró állampolgárokká, hanem legalább annyira individuumként, fogyasztóként is tekintenek magukra.

A hagyományos társadalmi képviselet átalakulása egyben azt is eredményezte, hogy új lehetőségek nyíltak meg a közszolgáltatások területén. Fogyasztói csoportok, ügynökségek, öntevékeny szervezetek, non-profit szervezetek és más kezdeményezések léptek fel.

Az egyéni, fogyasztói mentalitás individualizmusa, valamint a hagyományos kollektív intézményi szerkezet lebontása elvezetett az egyéni és közösségi szerepek középpontba állításához. A társadalom szerepének és fogalmának viszonylagossá válása nyomán a közösség tölti ki azt az űrt, ami a hagyományos állami és piaci között keletkezett, rámutatván arra, hogy a civil társadalom nem redukálható sem a nemzetállam, sem pedig a piac kategóriáira.

Az intézményi változatosság, az érdekképviselet hagyományos formáinak átalakulása mellett – helyenként és kevésbé artikuláltan – már hallatszanak azok a hangok, melyek újfent több rendet, szabályszerűséget, kiszámíthatóságot és igazságosságot, azaz több államiságot szeretnének a közszolgáltatási gyakorlatban. Az igény nem minden alap nélküli, mivel az egyéni, közösségi érdekeket megjelenítő és képviselő szervezeti formák változatossága adott esetben nem az alternatívák körét bővítette, hanem inkább zavart okozott az elkerülhetetlen átfedések, vagy versengő kompetenciák miatt. A public-private kooperációk⁹ sem mindig átláthatók, bizonytalan a források megosztása, s a felelősség gazdája, mint ahogy a piaci szolgáltatók ígért minősége helyett is gyakran magánmonopólium a végeredmény, annak minden negatív következményével. A jóléti állam időszaka és annak intézményi gyakorlata – ha csak egy pillanatra is – felsejlik a kritikusok emlékeiben.

⁹ Varga Judit (2015): 3P: Életképtelen jogalkotási vadhajítás vagy a közösségi igények kielégítésének működőképes alternatívája? *KÖZJAVAK*, I. évf., 2015/1. szám, 17-20. old

Hol tartunk most?

A köz, a közösségi jelentése lényegesen megváltozott az elmúlt fél évszázad alatt, több területen: politikai, gazdasági, szervezeti és társadalmi dimenzióban. Mindez azzal jár, hogy felül kell vizsgálni azokat a dualitásokat, melyeken keresztül a köz jelentéstartalma meghatározást nyert korábban: közsféra/magánszféra, közösségi értékek/ üzleti értékek, állampolgár/fogyasztó.

Számos esetben, aminek szemtanúi lehettünk, az nem csak a dualitás egyik oldalától a másikig terjedő változás. A kapcsolat a „rég” és az „új”, a „köz” és a „magán” között nem lineáris, inkább dinamikus. És ez az interakció az, ami igazán fontos. A hatalmi kapcsolatok változását a duális megközelítés elfedi. Az állampolgárról, mint a kollektivitás, illetőleg az individuumból, mint konzumerizmus mintaképéről beszélve figyelmen kívül maradnak azok az új politikai terek, amelyek folyamatosan képződnek és átalakulnak. Idealizáljuk az állampolgári lét és gyakorlat egy történetileg kialakult és meghatározott feltételek között létezett formáját. A nyelv, amely közösségit az egyénnel állítja szembe figyelmen kívül hagyja a belső morális és társadalmi ellentmondásokat. A közösségi kormányzás új paradigmája,¹⁰ a szolgáltatásban szerepet vállaló egységek hatáskörének a bővítése, illetőleg a szervezeti kapacitás erősítése célként fogalmazza meg az önkéntes szervezetekkel, s a civil szférával való kapcsolatfelvételt. Ebben a kapcsolatrendszerben a köz alkotmányos pozíciójának megkonstruálása az új napirend központi elemévé vált.

Azok, akik napjainkban a közösség részvételéről, a közösség felhatalmazásáról beszélnek hallgatólagosan elismerik a fogalom, jelenség sokszínűségéből eredő differenciákat és az ebből fakadó potenciális konfliktuslehetőségeket.

A közösség szimbólikus jelentése ugyanakkor valami transzcendentálisra utal, szemben az egyénnel, a pusztán fogyasztóval. A közösséggel való kapcsolat, annak képviselője, szolgálata valamiféle mitikus és elképzelt időszakot idéz vissza. Feltételezi a nemzetközösség lokális verzióját (politikai és társadalmi értelemben) ami többé már abban a formában nem létezik, ha valaha egyáltalán is létezett.

¹⁰ Az új lokalizmus (New Localism) részletes elemzését adja: H. Sullivan (2004): Community Governance and Local Government: A Shoe That Fit or the Emperor's New Clothes? In: G. Stoker - D. Wilson (eds.)(2004): *British Local Government into the 21st Century*. Palgrave, Macmillan., pp. 182-199.

Források jegyzéke:

- G. Stoker - D. Wilson (eds.)(2004): *British Local Government into the 21st Century*. Palgrave, Macmillan.
- B. Denters and L. E. Rose (eds.) (2005): *Comparing Local Governance. Trends and Developments*. Palgrave, Macmillan, 2005.
- Bourgon, J. (2007): Responsive, Responsible and Respected Government: Towards a New Public Administration Theory. *International Review of Administrative Sciences* Vol. 73. No. 1. March.
- De Vries, M. (2002): The Changing Functions of Laws and its Implication for Government and Governance. *International Review of Administrative Sciences* Vol. 68. No. 4. December.
- De Vries, M. (2005): Trust and Governance Practices among Local Leaders. *International Review of Administrative Science*. Vol. 71. No. 3. September, 405-424.
- Dunsire, A. (1999): Then and Now. Public Administration, 1953-1999. *Political Studies* XLVII.
- Farazmad, A. (1999): Privatization or Reform? Public Enterprise Management in Transition. *International Review of Administrative Sciences* Vol. 65. No. 4. December.
- Hood, C. (1991): A Public Management for All Seasons? *Public Administration* Vol.69. Spring.
- Lowndes, V.– Newman, J.– Raine, J.– Wilson, M. (1997): *Perspectives on Public Service Management and Governance*. INLOGOV Discussion Paper, Institute of Local Government Studies, University of Birmingham.
- Ostrom, V. (1977): The Intellectual Crisis in American Public Administration. In: R. H. Simmons - E. P. Dvorin (eds): *Public Administration. Values, Policy, and Change*. Alfred Publishing Co. Washington, pp. 243-245.
- Simmons, R. H.– Dvorin, E. P. (1977): *Public Administration. Values, Policy, and Change*. Alfred Publishing Co.
- Stewart, J.– Clarke, M. (1996): *Developments in Local Government*. INLOGOV Discussion Paper, Institute of Local Government Studies, University of Birmingham.
- Varga Judit (2015): 3P: Életképtelen jogalkotási vadhajítás vagy a közösségi igények kielégítésének működőképes alternatívája? *KÖZJAVAK*, I. évf., 2015/1. szám, 17-20. old

KÖZSZEREPLŐKKEL KAPCSOLATOS KÖZLÉSEK A KÖZÖSSÉGI MÉDIÁBAN *

Balogh Éva¹²

Napjainkban a fejlett technológia és a digitális világ újabb és újabb eszközei folyamatos kihívás elé állítják a jogalkotókat és a jogalkalmazókat. A szólásszabadság gyakorlásával kapcsolatban a legfőbb kihívást az internetes közlések jogi megítélése jelenti. Az internet addig nem tapasztalt fejlődést hozott a kommunikáció terén. Az egyéni közlések nagy részének azonnali eljutását teszi lehetővé a világ szinte bármely pontjára, mely által a szabad szólás és tájékozódás lehetősége nagymértékben kiszélesedett. Az egyéni vélemény-kifejezés különösen népszerű fórumává vált a közösségi média. Mindezek az egyéni közlések hatásainak és általában a nyilvánosság átalakulásával járnak. Ezzel összefüggésben felmerül a kérdés, hogy hogyan lehetséges ezekre a megváltozott körülményekre az alapjogi bíráskodás eszközeivel reflektálni: lehetséges-e a meglévő alapjogi elvek és követelmények változatlan alkalmazása, vagy az új típusú médiumok sajátosságait figyelembe véve újabb mércék kialakítására van szükség?

Jelen írás ezt a kérdést veti fel az Emberi Jogok Európai Bírósága közszereplők bírálatával kapcsolatos gyakorlatával összefüggésben. Elsőként röviden összefoglalom az Emberi Jogok Európai Bírósága esetjogában kialakított mércéket a közszereplőkkel kapcsolatos közlések megítélésére, illetve általánosságban az internet erre való hatásaira vonatkozóan. Ezt követően egy konkrét eset bemutatásával azt vizsgálom, hogyan alkalmazta ezeket a Bíróság egy, a közösségi médiában közzétett közlés megítélésekor.

A strasbourgi mércék

Széles körben ismert, hogy az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélkezése esetjogi jellegű. Ez azt jelenti, hogy az alapjogi bíráskodás során a Bíróság a precedensbíráskodás bizonyos technikáit alkalmazza. Általában a hasonló esetekben követi a saját döntéseiben meghatározott elveket és követelményeket. Amikor a korábbi döntéshez képest valamilyen releváns különbséget talál az előtte lévő esetben, akkor a megkülönböztetés technikáját alkalmazva a

* DOI 10.21867/KJK/2018.3.4.

¹ Dr. Balogh Éva, egyetemi tanársegéd, DE ÁJK

² Az Emberi Erőforrások Minisztériuma ÚNKP-17-3-IV. kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának támogatásával készült.

precedens döntéstől eltér. A korábbi döntéstől való eltérés másik technikája a precedens felülírása. Ennek indoka lehet például, hogy a korábbi döntés téves volt, vagy korrekcióra szorul a változó körülmények miatt. A Bíróság esetjoga ezáltal egyrészt konzisztens és bizonyos mértékig kiszámítható, másrészt a változó körülményekre reagálva az emberi jogok tartalmának dinamikus és jogfejlesztő értelmezését is megvalósíthatja.

Ezeknek a technikáknak az alkalmazásával a Bíróság a közszereplőkkel kapcsolatos közlések megítélése kapcsán egy összetett szempontrendszerrel dolgozott ki.

Az arra vonatkozó alapelvet, hogy a közszereplőknek másokhoz képest többet kell elviselniük az őket e tevékenységükkel összefüggésben érintő nyilvános bírálatokkal kapcsolatban, 1986-ban³ a politikusokkal kapcsolatban mondta ki elsőként a Bíróság. Ez az elv ma is fontos része a Bíróság esetjogának, azonban később a megkülönböztetés technikáját alkalmazva a tűrési kötelezettség fokát a közszereplők egyes személyi körei esetében eltérően állapította meg. A legszélesebb körben a közhatalmat gyakorló, illetve a közügyek megvitatásában részt vevő politikusoknak, illetve a közéleti vita egyéb résztvevőinek kell a velük szemben megfogalmazott kritikát elviselni. Ettől kisebb fokú a tűrési kötelezettsége a többi állami tisztviselőnek, és tőlük is kevesebbet kell elviselniük a bírának a bírósági eljárás ideje alatt. Alacsonyabbak a megengedhető határai a nyilvánosság előtt szereplő hírességekkel kapcsolatos kritikáknak.⁴

A közszereplőkkel kapcsolatban tett közlések megítélésére vonatkozó legfontosabb megállapítás a Bíróság esetjogában, hogy különbséget kell tenni tényállítások és értékítéletek között.⁵ Ezek között a legfontosabb különbség, hogy a tényállítások igazságtartalma vizsgálható és bizonyítható, az értékítéletek esetében azonban ez nem lehetséges. Éppen ezért ezeknek a közléseknek eltérő a megítélése.

A Bíróság gyakorlata alapján a valós tényállításokat védi a szólásszabadság, azonban a szándékos hazugságok,⁶ illetve a bizonyítatlan tények becsületsértő közlése⁷ már túlmegy a megengedhető kritika határán. Emellett a Bíróság vizsgálja a közlő fél gondosságát is.⁸ Amennyiben a rendelkezésére álló információk alapján, jóhiszeműen eljárva megalapozottan gondolhatta, hogy állítása igaz, a véleménynyilvánítás szabadsága védi a közlést.

³ <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-57523%22%7D> (letöltés dátuma: 2018. 06. 20.)

⁴ *Axel Springer AG v. Germany*, Judgment of 7 February 2012.

⁵ *Lingens v. Austria*, Judgment of 8 July 1986.

⁶ *Nilsen and Johnsen v. Norway*, Judgment of 25 November 1999.

⁷ *Keller v. Hungary*, Decision as to the Admissibility of Application no. 33352/02 by László Keller against Hungary, 4 April 2006.

⁸ *Lepojić v. Serbia*, Judgment of 6 November 2007.

Az értékítéletek a véleménynyilvánítás szabadságának védelmét széles körben élvezik, még a túlzó, provokatív⁹ vagy a humoros, szatirikus hangnemű véleménynyilvánítások is a megengedhető kritika körébe tartozhatnak.¹⁰ A Bíróság gyakorlata alapján azonban az értékítéleteket sem védi korlátlanul a szólásszabadság. Abban az esetben, ha indokolatlanul rosszindulatúak, és kizárólag a jó hírnév megsértésére irányulnak,¹¹ kívül esnek a védelem körén. A Bíróság azonban felismerte, hogy a közlések közötti különbségtétel a konkrét esetekben nem egyszerű, így jogfejlesztő értelmezéssel kialakította a tényeken alapuló értékítéletek kategóriáját,¹² melyet szintén véd a szólásszabadság. Az elégséges ténylap nélküli, túlzó értékítéletek azonban kívül esnek a védelem körén.

Az ilyen esetekben a fentiekén túl a Bíróság mindig vizsgálja az eset további körülményeit,¹³ így a közlés közügyekhez kapcsolódását, az érintett személy ismertségét és korábbi magatartását, az információ megszerzésének módját, a közlés tartalmát, formáját, következményeit, illetve az alkalmazott szankció súlyát.

Mindezek mellett a Bíróság már többször is vizsgálta az internet hatásait az egyes alapjogok gyakorlásával kapcsolatban.¹⁴ A kifejezés szabadságával kapcsolatban általánosságban az a Bíróság álláspontja, hogy az kiterjed az internetes közlésekre is. Ugyanakkor, az internetes tartalmak esetében nagyobb a kockázata a közlések által mások emberi jogainak megsértésének, mint a hagyományos médiában. Az internetnek ez a sajátossága a Bíróság szerint bizonyos esetekben igazolja a szólásszabadság korlátozását az interneten. A közszereplőkkel kapcsolatos közérdekű közlések az interneten is széles körű védelemben részesülnek a Bíróság szerint. Ugyanakkor az ilyen közlések súlyosan sérthetik az érintett személy jó hírnevét, ami a korlátozásukat igazolhatja. A Bíróság feladata ezekben az esetekben annak vizsgálata, hogy az állami hatóságoknak sikerült-e megfelelő egyensúlyt teremteni e jogok között.

Egy közszereplőt sértő közlés az Instagramon

A Bíróságnak nemrég egy izlandi esetben arról kellett döntenie, hogy egy közéleti szereplővel kapcsolatos, sértő Instagram poszt a véleménynyilvánítás szabadsága által védett-e.¹⁵

⁹ *Oberschlick v. Austria (No. 1.)*, Judgment of 23 May 1991.

¹⁰ *Klein v. Slovakia*, Judgment of 31 October 2006.

¹¹ *Genner v. Austria*, Judgment of 12 January 2016.

¹² *Jerusalem v. Austria*, Judgment of 27 February 2001.

¹³ *Axel Springer AG v. Germany*, Judgment of 7 February 2012.

¹⁴ https://www.echr.coe.int/Documents/Research_report_internet_ENG.pdf (letöltés dátuma: 2018. 06. 20.)

¹⁵ *Egill Einarsson v. Iceland*, Judgment of 7 November 2017.

Az ügy kérelmezője, Egill Einarsson egy jól ismert közszereplő Izlandon, aki különböző közéleti tevékenységei által vált híressé: amellet, hogy könyvet írt, blogot vezetett, cikkeket publikált, filmekben, televízióban és egyéb médiumokban szereplő médiaszemélyiség is. E tevékenységei során többször is előfordult, hogy a nőkkel és szexuális szabadságukkal kapcsolatban lekicsinylő véleményt tett nyilvánosan.

2011-ben és 2012-ben két nő szexuális erőszak és más szexuális bűncselekmények miatt feljelentést tett ellene a rendőrségen. A nyomozás után az ügyész az eljárást megszüntette, mert megítélése szerint nem állt rendelkezésre olyan bizonyíték, ami megalapozná az elítélést. Röviddel ezután a kérelmező interjút adott egy vezető izlandi magazinnak, amelyben a szexuális erőszakkal kapcsolatos vádakról is szó esett. Einarsson az interjúban többször is kijelentette, hogy a vele szemben felhozott vádak hamisak. A magazin címlapján az ő arcképe volt látható. A magazin megjelenésének napján egy Instagram felhasználó, „X” a magazin címlapjának egy általa megszerkesztett verzióját posztolta a jól ismert képmegosztó alkalmazásban. Az ő fotóján a kérelmező homlokán egy fejjel lefelé fordított kereszt, lentebb az arcán pedig a „vesztes” felirat szerepelt. A poszt szövege pedig obszcén módon erőszaktevőnek titulálta („Fuck you rapist bastard”) a közszereplőt. A felhasználó úgy gondolta, hogy az ő Instagram fiókja nem nyilvános, így a posztját csak az ő ismerősei fogják látni. A posztja azonban valójában minden Instagram felhasználó számára elérhető volt, így másnap egy újság közölt egy online cikket a posztról, amelyet Egill Einarsson is kommentált.¹⁶

Miután az ügyvédek közötti levélváltás nem hozta meg a várt eredményt, Einarsson rágalmazás miatt büntetőeljárást indított „X” ellen. Az izlandi bíróságok a vitatott posztot a kontextusát is figyelembe véve a nyilvános közéleti vitában megjelent negatív értékítéletnek tekintették, amelyet a véleménynyilvánítás szabadsága véd, így nem találták megalapozottnak a vádat. A posztot egészében szemlélve ugyanis nem úgy lehetett érteni, hogy „X” szexuális erőszak elkövetésével vádolja Einarssont, hanem úgy, hogy a vele kapcsolatos negatív véleményét fejezte ki. Kifejtették, hogy Einarsson olyan közszereplő, aki a közéleti vita aktív résztvevője, így el kell fogadnia, hogy a nyilvános közéleti vitában vele kapcsolatban is megjelennek közlések. A Legfelső Bíróság azt is kiemelte, hogy Egill Einarsson nőkkel kapcsolatban közzétett nézetei vitát váltottak ki, mivel több alkalommal olyan kritikákat fogalmazott meg a nők vonatkozásában, amelyeket úgy is lehetett értelmezni, hogy a nőkkel szembeni szexuális erőszakot támogatja. A Legfelső Bíróság álláspontja szerint azzal, hogy a magazinnak adott interjúban provokatív megjegyzéseket tett másokra – köztük arra a lánynak, aki feljelentette –, elindított

¹⁶ <http://www.visir.is/g/2012121129510> (letöltés dátuma: 2018. 06. 20.)

egy közéleti vitát. Éppen ezért számíthatott arra, hogy ez azokból, akik nem osztják az ő nézeteit, erős reakciókat válthat ki.

Az Emberi Jogok Európai Bírósága azonban másképp döntött. A Bíróság a fent bemutatott kritériumokat mérlegelte. Ez alapján – az izlandi bíróságokhoz hasonlóan – megállapította, hogy tekintettel a nyilvánosság előtti aktivitására, a kérelmező közszereplő, így vele szemben a megengedhető kritika határai tágabbak. A Bíróság abban is egyetértett a nemzeti bíróságok értékelésével, hogy a vitatott Instagram poszt a nyilvános közéleti vita része volt. A közlés jellegével kapcsolatban azonban a nemzeti bíróságokkal ellentétes következtetésre jutott a Bíróság. Álláspontja szerint az „erőszaktevő” kifejezés objektív és tényszerű természetű: olyan személyre utal, aki szexuális erőszakot, azaz bűncselekményt követett el. Így ennek az állításnak az igazságtartalma bizonyítható. A Bíróság nem zárta ki, hogy egy objektív tényállítás a kontextus alapján értékítéletnek tekinthető. Ebben az esetben azonban a Bíróság szerint a nemzeti bíróságok ezt nem támasztották alá megfelelő indokokkal. A poszt szövegét tehát a Bíróság tényállításnak tekintette, amelyet a közlő fél nem támasztott alá. Az állítás a Bíróság szerint olyan súlyos természetű volt, amely alkalmas a kérelmező jó hírnevének megsértésére. Mindezek alapján arra a következtetésre jutott, hogy a nemzeti bíróságoknak nem sikerült a kérelmező magánélethez való joga – amely a Bíróság gyakorlatában magában foglalja a jó hírnévhez való jogot –, és „X” véleménynyilvánítási szabadsága között a megfelelő egyensúlyt megteremteni, így az Egyezmény 8. cikkét megsértették. Két bíró különvéleményben fejtette ki, hogy szerintük a nemzeti bíróságok helyesen tekintették a közlést a véleménynyilvánítás szabadsága által védett értékítéletnek, és ezáltal megteremtették a kellő egyensúlyt a két jog között.

Ez alapján úgy tűnik, hogy a Bíróság gyakorlata még nem kiforrott a közösségi médiában tett közlések kapcsán. Úgy gondolom, hogy a Bíróság bemutatott esetben nem értékelte megfelelően a közösségi médiában megjelenő tartalmak jellemzőit és jelentőségüket. Az újabb esetek eldöntése során a Bíróságnak érdemes lenne az új típusú médiumok sajátosságait – így az egyéni közlések jellegét, megjelenési formájuknak a társadalom általi megítélését, az elért közönség számát és érdeklődését – is figyelembe véve a meglévő mércéket ezekre az esetekre vonatkozóan kiegészíteni, pontosítani, és így tovább fejleszteni. Ez a fent bemutatott, a Bíróság gyakorlatára jellemző értelmezési módszereknek a változó körülményekre való alkalmazásával megvalósítható.

Források jegyzéke:

- Ash, Timothy Garton (2016): *Free Speech, Ten Principles for a Connected World*, New Haven, London, Yale University Press.
- Balogh Éva (2007): A megkülönböztetés művészete: bírói mérlegelés a közszereplőkkel kapcsolatos közlések szabadsága kapcsán, *Fundamentum*, 2016/1. 22–38. old.
- Barendt, Eric (2007): *Freedom of Speech*, Oxford, Oxford University Press.
- Milkaite, Ingrida (2018): Egill Einarsson v Iceland: the Court deals with an offensive Instagram post, Strasbourg observers.
- <https://strasbourgobservers.com/2018/01/19/egill-einarsson-v-iceland-the-court-deals-with-an-offensive-instagram-post/>
- Research Division, Internet: Case-Law of the European Court of Human Rights, Council of Europe, European Court of Human Rights. https://www.echr.coe.int/Documents/Research_report_internet_ENG.pdf

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának felhasznált ítéletei:

- *Axel Springer AG v. Germany*, Judgment of 7 February 2012.
- *De Haes and Gijssels v. Belgium*, Judgment of February 24 1997.
- *Egill Einarsson v. Iceland*, Judgment of 7 November 2017.
- *Genner v. Austria*, Judgment of 12 January 2016.
- *Janowski v. Poland*, Judgment of 21 January 1999.
- *Jerusalem v. Austria*, Judgment of 27 February 2001.
- *Keller v. Hungary*, Decision as to the Admissibility of Application no. 33352/02 by László Keller against Hungary, 4 April 2006.
- *Klein v. Slovakia*, Judgment of 31 October 2006.
- *Lepojić v. Serbia*, Judgment of 6 November 2007.
- *Lingens v. Austria*, Judgment of 8 July 1986.
- *Lopes Gomes da Silva v. Portugal*, Judgment of 28 September 2000.
- *Nilsen and Johnsen v. Norway*, Judgment of 25 November 1999.

Fórum rovatunkban a Közjavak folyóirat korábbi számaiban megjelent tanulmányokhoz érkezett hozzászólásokat, vitaindítókat, reflexiókat, megjegyzéseket valamint a tudományos élet eseményeit bemutató írásokat közöljük. A rovat a közös gondolkodás alapjainak továbbépítéséhez kíván fórumot biztosítani, továbbá a közjogi kutatások aktuális kérdéseinek megvitatásához, közvetlenül teret adva az aktuális témákkal kapcsolatos hírek megjelenésének, valamint a szakmai vélemények és különböző álláspontok közlésének a különböző jogágak közötti szabad és kötetlen kommunikáció jegyében.

TERMÉSZETI (ISTENI) TÖRVÉNYEKET SÉRT AZ EMBER ALKOTTA JOG? *

Bányai Orsolya¹

A nemzetközi tudományos közösség széles körben elismert tagjai között (pl. Will Steffen; Johan Rockström; John Dearing; Anthony Barnosky; Peter Sale; stb.) lényegében konszenzus van abban a tekintetben, hogy az emberi tevékenység olyan mértékben károsította a Föld ökoszisztéma rendszereit, hogy a bolygó hamarosan már nem tudja biztosítani az emberiség számára a biztonságos létezési feltételeket.²

Mindez arra enged következtetni, hogy a környezeti problémák kezelésére alkotott jogszabályok kudarcot vallottak. Ennek egyik oka lehet, hogy a klasszikus természetjogi felfogáshoz hasonlóan az ember alkotta jog nincs összhangban az univerzális természeti törvényekkel, amelyek lényegében isteni törvények. A gondolat nem új: Platón, Arisztotelész, Aquinói Szent Tamás is hasonlóan vélekedett, de még egy olyan korban, ahol a „törvénysértésnek” nem voltak olyan szembeűnő bizonyítékai, mint a napjainkra kibontakozó ökológiai válsághelyzet. Valóban a természeti törvények és az ember alkotta jog (vagy

* DOI 10.21867/KjK/2018.3.5.

¹ Dr. Bányai Orsolya, egyetemi adjunktus, DE ÁJK

² Bányai Orsolya (2018): A környezetpolitika múltja, jelene, jövője – gondolatok egy könyv alapján. *Pro Futuro*, 2018/1., 184-196. old.

másképpen természet és társadalom) kettőssége a kudarc egyik oka? Ha igen, szükség van-e egyáltalán a modern tudományok által elismert természeti törvények (pl. szimmetria elve)³ transzcendens jellegének elismerésére? Ard Loiuze az Oxfordi Egyetem elméleti fizikusa úgy nyilatkozott a National Geographic *The story of God* című dokumentumfilm sorozatának egyik 2017-es epizódjában, hogy „Minél többet tudunk e világról, annál több minden mutat Isten irányába.”⁴ Ha valóban isteni törvényeket sért az ember alkotta jog, és ezzel az egész társadalom fenntarthatatlan pályán mozog, akkor vissza kellene térni az isteni rendhez. Csakhogy erre a társadalmunk globális szinten képtelen. Csupán az egyének, apró közösségek (pl. ökofalvak formájában) lehetnek alkalmasak arra, hogy alkalmazkodjanak és ezzel új utakat mutassanak. De hogyan viszonyul ehhez az útkereséshez a hatályos jog?⁵

Az előbbi csak egy azon izgalmas és vitát indukáló felvetések között, amelyek elhangoztak azon a Kerekasztal-beszélgetésen, amelyet a környezeti fenntarthatóság társadalomtudományi megközelítéseiről rendezett 2018. június 1-jén az MTA DAB Jogi és Közgazdaságtudományi Szakbizottsága az Európai Fenntarthatósági Hét keretében a Debreceni Egyetem Állam és Jogtudományi Karán.

³ Laitos, Jan - Okulski, Juliana (2017): *Why environmental policies fail*. Cambridge, Cambridge University Press.

⁴ National Geographic: *The story of God* (Magyar címe: Isten nyomában Morgan Fremannel) Amerikai dokumentumfilm sorozat, 2016. Második évad harmadik epizód: Proof of God (Isten bizonyítéka).

⁵ Bányai Orsolya (2017): A jövő reménységei – a valóban fenntartható települések. *Miskolci Jogi Szemle*, 2017/2, 91–104. old.

GÚZSBA KÖTVE? – ELŐRE A KÖRNYEZETI FENNTARTHATÓSÁG FELÉ *

Fodor László¹

2018 nyarán az MTA Jogi és Közgazdaságtudományi Szakbizottságának rendezvényén² a fenntarthatóság társadalomtudományi kérdéseit feszegettük. A június elsejei beszélgetés kulcskérdése – mind a jogász, mind a közgazdász résztvevők szempontjából – az volt, hogy van-e még visszaút addig a pontig, ahol elszakadtunk a gyökereinktől. Vitaindítómban azt vetettem fel, hogy mindkét tudományterület keresi a környezetvédelem – illetve tágabb összefüggésben és magasabb szinten a fenntartható fejlődés – eszközeit. Tanítjuk, pl. a környezetvédelem szabályozási módszertanát,³ gazdasági és jogi szabályozó eszközeit. Néha azonban érdemes rákérdeznünk arra is, hogy a szabályozórendszerek, pl. az én szakterületem esetén a jog, mennyiben akadályai a fenntarthatóságnak.

Civilizációnk dimenziói egyre tágulnak (nő a tudás, az ember számára elérhető távolság és természeti erőforrás, globalizálódik⁴ a gazdaság és a társadalom, stb.), amivel egyidejűleg távolodunk a minket körülvevő környezettől, s kapcsolataink is egyre inkább virtuálisakká válnak. Nem akarunk tudomást venni az általunk benne okozott károkról. A természet, a gazdaság és a társadalom alapegységeinek illetve alrendszerének a szintjei, szervezési és működési elvei elváltak egymástól, s az ember alkotta rendszereket emberi törvények védik. Két példát hoztam fel.

1) A termőföld védelméről szóló törvény⁵ a mezőgazdaság számára védi a termőföldek mennyiségét és minőségét. A földhasználatnak hasznosítási kötelezettsége van, illetve a földet más célra csak engedéllyel (és kivételesen) lehet. Fenntartható-e ez a szabályozás ott, ahol pl. a természeti adottságok inkább a mezőgazdasági tevékenységgel való felhagyást, a táj- illetve földhasználat megváltoztatását indokolnák? Emlékezzünk arra, hogy a mezőgazdaság az idők folyamán (különösen a 19-20. században, illetve az ipari forradalmakat követő agrárforradalmak során; lecsapolások, erdőirtás,

* DOI 10.21867/KJK/2018.3.6.

¹ Prof. Dr. Fodor László, egyetemi tanár, DE ÁJK

² <http://tab.mta.hu/debreceni-teruleti-bizottsag/esemenyek/europai-fenntarthatosagi-het>

³ Fodor László (2015): *Környezetjog*. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó.

⁴ Fülöp Sándor: Hogyan helyezhető el az egyéni felelősség a globalizálódó világában?

http://jno.hu/hu/?menu=talalozok&doc=20091015konf_ea (letöltés dátuma: 2018. 07. 10.)

⁵ 2007. évi CXXIX. törvény a termőföld védelméről.

gyepfeltörés, új technológiák alkalmazása útján) egyre több területet hódított el az erdőktől és a víztől (illetve egyes közel-keleti országokban a sivatagtól), teljes mértékben figyelmen kívül hagyva annak környezeti hatásait. Magyarországon ma a mezőgazdasági területek jelentős részén olyan gazdálkodás folyik, amely nem felel meg a természeti adottságoknak; nem megfelelő a művelési ág és az üzemi struktúra, a táblaméret sem. Az ökoszisztéma-szolgáltatások⁶ igénybevételéhez (pl. élelmiszer előállításához) szükséges egyensúly fenntartása egyre nehezebb, amit a műszaki fejlődés tesz lehetővé, de egyre nagyobb mértékű beavatkozással, erőforrás-használattal...

2) A társadalmi, gazdasági és a természeti rendszernek (illetve ezek alrendszerének, elemeinek) mára a (térbeli) dimenziói, logikája, törvényszerűségei eltérnek egymástól: a társadalmi és a gazdasági rendszer elszakadt a természeti rendszertől. Az élelmiszert (már nemcsak a nagyvárosainkban) nem magunknak termeljük, hanem – sokszor máshol – gyártják nekünk; kényelmünk érdekében pedig elkerüljük, hogy partnereinkkel személyes kapcsolatban legyünk... Az, hogy az erőforrások felhasználásáról többnyire már nem helyben, nem az ott élő közösségek döntenek, egy település szintjén azt jelentheti, hogy az igények egyre nagyobb mértékben túllépik a település ökológiai korlátait; hogy a helyi erőforrások felhasználását más közösségek élvezik, akár a helyi közösség rovására is. (E problémákkal számos, pl. a miskolci önkormányzat is ismeri,⁷ de megoldani nem képes, hiszen a termőföld, mint természeti erőforrás hasznosításának szabályozása nem önkormányzati hatáskör, illetve ehhez az önkormányzatnak nincs elegendő földtulajdona.)

Civilizációnk (mint közismert, immár) bő másfélszeresével túllépi a Föld eltartó képességét, s ökológiai lábnyomunk csökkentése a túlélés feltétele. A helyi közösségek önellátó képességének fokozásával, a helyi társadalmi-gazdasági alrendszerek zárt láncú gazdaságokká alakításával (ahhoz közelítésével) jelentősen csökkenthető lenne az a lábnyom. Hiszen ha kisebb távolságra viszik a nyersanyagot, a munkaerőt vagy a terméket, kevesebb a szállítás, közlekedés környezeti terhe. Kisebb az esélye, hogy a természeti erőforrások kitermelésének, hasznosításának, az előállított termékek felhasználásának ne ugyanabban a közösségben csapódjanak le a hasznai és a negatív externáliái – vagyis ez bizonyos értelemben véve igazságossági kérdés is egyben, ami a fenntartható fejlődés gondolatának közismerten a sajátja.

⁶ Kovács Eszter – Pataki György – Kelemen Eszter – Kalóczkai Ágnes (2011): Az ökoszisztéma-szolgáltatások fogalma a társadalomkutató szemszögből. *Magyar Tudomány*, 2011. július, 780-788. old.

⁷

http://www.miskolc.hu/sites/default/files/dokumentumok/csatolmanyok/miskolc_ff_strategia.pdf (letöltés dátuma: 2018. 07. 10.)

De ez már államszervezési és közszolgáltatási kérdés is egyben. Milyen alapon kell szervezni a közszolgáltatásokat (pl. a közlekedést, az energiaellátást), ahhoz, hogy a fenntarthatóság ne szenvedjen csorbát? Megfelel-e a területszervezés vagy a kompetenciák meghatározása a fenntarthatóság követelményeinek? (Pl. milyen szinten döntenek egy település természeti erőforrásainak felhasználásáról? Ha a helyi szint kulcsfontosságát elismerjük a fenntartható fejlődésben, nem kellene-e, pl. megvalósítani a hazai önkormányzati rendszer reformját?)

Egy harmadik példát éppen Bányai Orsolya elemzett tanulmányában.⁸ Arra mutatott rá, hogy a központilag adott sztenderdek kétarcúak: jóllehet, szándékuk szerint a környezet védelmét szolgál(hat)ják, azonban egy helyi (természeti, gazdasági, társadalmi) adottság miatt a jó szándék visszájára fordulhat, s lehet, hogy épp egy fenntarthatóbb, zöldebb megoldás akadályává válnak (pl. vajon egy közösség szintjén működő, alternatív szennyvízkezelő berendezés kiválthatja-e jogszerűen a települési szinten működtetett közművet, ha bizonyítottan jobb annál?).

E három példa rámutat, hogy a környezeti fenntarthatóság jogi keretei csak akkor lesznek meg (a környezetvédelmi szabályozás talán akkor nem bukik el végleg), ha történelmileg kialakult (gazdasági, jogi, közigazgatási, társadalmi, és más) struktúrákat, a környezet használatának módszereit felül tudjuk vizsgálni, s a jogrendszer maga is nyitott az új, innovatív megoldásokra.

Források jegyzéke:

- Bányai Orsolya: A jövő reménységei – a valóban fenntartható települések. *Miskolci Jogi Szemle*, 12. évfolyam (2017) 2. szám, 91-104. old.
- Fodor László (2015): *Környezetjog*. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó.
- Kovács Eszter – Pataki György – Kelemen Eszter – Kalóczkai Ágnes (2011): Az ökoszisztéma-szolgáltatások fogalma a társadalomkutató szemszögéből. *Magyar Tudomány*, 2011. július, 780-788. old.
- Fülöp Sándor: Hogyan helyezhető el az egyéni felelősség a globalizálódó világában?
http://jno.hu/hu/?menu=talalkozok&doc=20091015konf_ea

⁸Bányai Orsolya: A jövő reménységei – a valóban fenntartható települések. *Miskolci Jogi Szemle*. 12. évfolyam (2017) 2. szám, 91-104. old.

AZ ELSŐ KÉRDÉS: ELKÉPZELHETŐ-E EGYÁLTALÁN KÖRNYEZETI FENNTARTHATÓSÁG?*

Dombi Mihály¹

Nagy örömmel vettem részt a 2018 június 1-én a DAB Jogi és Közgazdaságtudományi Szakbizottsága és a DE ÁJK által szervezett kerekasztal-beszélgetésen, hiszen néha sajnos eluralkodik az emberen – mint kutató és mint magánszemély egyaránt – a kilátástalanság érzése a fenntarthatósággal kapcsolatban. Pénteken délből azonban 20-30 munkatárs között nyilvánvalóvá vált, hogy többen vagyunk, akiket érdekel az emberiség hosszú távú jövője.

Egy kulcsfontosságú kérdés végig a levegőben lebegett körülöttünk – ami egyébként általánosnak mondható a hasonló jellegű rendezvényeken – jelesül, hogy a jelenleg domináns társadalmi berendezkedésünk keretei között, ideértve annak jogi és intézményi kereteit, gazdasági és társadalmi mechanizmusait, elképzelhető-e egyáltalán a fenntarthatóság, vagy legalábbis az, amit annak tekintünk.

Nagyon hasznos volt ebből a szempontból a kerekasztal-beszélgetés, hiszen a jogi és szabályozási kérdések szempontjából értékelő munkatársak látásmódja és véleménye kiszélesíti látószögünket. Az első és legfontosabb kérdésre azonban kicsit távolabbi diszciplínák segítségével kell tekintenünk először: a természet törvényei egyértelműen korlátot jelentenek a társadalom számára. A termodinamika törvényei alapján egy, a Földhöz hasonló rendszert egy rendezetlen végállapot felé taszítja minden beavatkozás (entrópia törvények). Az emberiség pedig olyan léptékű beavatkozásokat eszközöl, ami ezt a folyamatot valószínűleg jelentősen gyorsítja. Természeti környezetünk ennek számtalan jelét mutatja is: klímaváltozás, biodiverzitás-csökkenés, lokális és globális szennyeződések, az anyagforgalmi folyamatok felborulása (pl. nitrogén).

Ugyanakkor hajlamosak vagyunk figyelmen kívül hagyni – pontosabban adottnak tekinteni – az emberiség történelme során a jogi és gazdasági rendszerek által indukált vívmányokat, mint a nemzetközi árucserét, a szabadságot, a technológiai fejlődést. A történelmünk alapján elmondható, hogy ezek nagyrészt annak a társadalmi-gazdasági berendezkedésnek köszönhetők, melyeknek a megszorított globális ökológiai válságtünetek is. Ugyanezen a

* DOI 10.21867/KjK/2018.3.7.

¹ Dr. Dombi Mihály, egyetemi adjunktus, DE GTK

gondolati síkon sok kritika éri a közgazdaságtant és környezetgazdaságtant is, mint valamiféle „cinkosokat”. Az igazság azonban az, hogy ezek a tudományágak is sokat fejlődtek az elmúlt évszázad során, alkalmasak a valóság leírására, sőt az ökonómiának megvan a szerteágazó vizsgálati eszközrendszere a környezetileg releváns témákra is, gondoljunk például az externáliák elméletére, a természeti erőforrások hasznosításának kérdéseire, vagy a magasabb szintű jólét-fogalmakra.

A dilemma tehát adott: vajon feloldható ez az ellentmondás? A társadalom természeti erőforrás-használatának és szennyező kibocsátásainak könnyen azonosítható néhány kulcsterülete, ezek az élelmiszer-ellátás, a háztartási energiahasználat, a közlekedés, és napjainkban leginkább a ruházati termékek vertikuma. Ezen kulcsterületekre fókuszálva, a fogyasztásunk szerkezetének alapvető átalakításával a környezetterhelésünk jelentősen csökkenhetne, a gazdasági rendszer általunk „jónak” tekintett vonásait megőrizve.

Azt gondolom, hogy kormányzati, vállalati és ösztönte fogyasztói összefogással létünk még megmenthető. A fogyasztás szerkezete nagyrészt szabad fogyasztói döntések összessége, bár igaz, hogy arra a vállalkozások igyekeznek minél nagyobb befolyással lenni. Ha eltekintünk a felelősség elhárításának természetesen tekinthető szándékától, láthatjuk például, hogy környezeti problémáinkat nem a nagy szállítási távolságok okozzák, hanem a fogyasztói kultúránk (az élelmiszerek terén erről Tanszékünk két összefoglaló tanulmányt is közzé tett magyar nyelven²).³ Debrecen lakosságának a fele sem azért ül be napról-napra autójába, mert bárki erre kényszerítette, hanem mert szereti a kényelmet és/vagy olyan helyre költözött ahol a közszolgáltatások korlátozottan érhetők el. Ugyanígy, ha tudományos igényességgel vizsgáljuk a természeti erőforrások felhasználásának és a társadalmi változások kapcsolatát, egy friss tanulmány alapján a népességnövekedés hozzájárulása a természeti erőforrások növekvő felhasználásához szinte elhanyagolható.⁴

Ha lesz igény a fenntarthatóságra a társadalom részéről, a vállalkozások megtalálják ennek jövedelmező módjait a jelenlegi gazdasági rendszerben is. Gondoljunk csak arra, hogy ezek a reakciók már jelenleg is körül vesznek bennünket: a gyorséttermek vizsgálják a hűshelyettesítés lehetőségeit, már Budapesten is több járműmegosztási rendszer működik, és egyre több vállalkozás veszi komolyan eladott termékei életciklusának meghosszabbítását szervizszolgáltatások kínálatával. Az első kérdés tehát nem az, hogy alkalmas-e

² Dombi Mihály (2016): Természeti erőforrások az asztalon. *A Falu*, 31(4). 11-25. old.

³ Dombi Mihály - Karcagi-Kovács Andrea - Bauerné Gáthy Andrea (2017): Vacsora tálalva! Természeti erőforrások és az élelmiszer-fogyasztás. *Magyar Tudomány*, 178:(11), 1455-1467. old.

⁴ Plank, B. - N. Eisenmenger, - A. Schaffartzik - D. Wiedenhofer (2018): International Trade Drives Global Resource Use: A Structural Decomposition Analysis of Raw Material Consumption from 1990-2010. *Environmental Science and Technology*, 2018, 52(7), pp. 4190-4198.

a gazdaság és az adminisztratív szabályozás eszközrendszere a fenntartható működésre, hanem az hogy akarjuk-e azt.

Források jegyzéke:

- Dombi Mihály - Karcagi-Kováts Andrea - Bauerné Gáthy Andrea (2017): Vacsora tálalva! Természeti erőforrások és az élelmiszer-fogyasztás. *Magyar Tudomány*, 178:(11), 1455-1467. old.
- Dombi Mihály (2016): Természeti erőforrások az asztalon. *A Falu*, 31(4). 11-25. old.
- Plank, B. - N. Eisenmenger, - A. Schaffartzik - D. Wiedenhofer (2018): International Trade Drives Global Resource Use: A Structural Decomposition Analysis of Raw Material Consumption from 1990-2010. *Environmental Science and Technology*, 2018, 52(7), pp. 4190-4198.

VERTIKÁLIS KERTÉSZET? - MINT A KORMÁNYZÁS EGYIK ÚJ KIHÍVÁSA *

Nagy Evelin Éva¹

Napjainkban elképesztően gyors tempóban növekszik a népesség, ami miatt rövid időn belül a rendelkezésre álló termőföldek nem tudják majd kielégíteni a megnövekedett igényeket. A szakértők dolgoznak a megfelelő megoldáson, amelyhez a modernkor technikai vívmányai nagyban segítséget nyújtanak. Az újfajta innovatív termesztés megvalósítására jó néhány kísérlet történt már és szinte kivétel nélkül mindegyik hozta a várt eredményt.²

Az egyik ilyen úttörő módszer a vertikális kertészet, amelyről egyre több helyen lehet hallani, de mi is ez pontosan és valóban ez lehet a mezőgazdaság jövője?

Már korábban is merültek fel olyan ötletek, hogy a termelést be kellene vinni a városokba és a toronyházak teteje, az erkélyek váltanák fel a régi termőföldeket, könyv is született a témában Dickson Despommier ökológus által. Az elmúlt pár évben jutottak el azonban odáig, hogy az ötletet megvalósítsák, még pedig úgy, hogy elhagyott lakóházakat, üzemeket vagy hajókonténereket kihasználva folytatják a termelési folyamatokat.

A vertikális kertészet elméleti lényege, hogy elhagyja azokat az alapvető, de hiányos természeti erőforrásokat (talaj, permetezőszerek, hagyományos mezőgazdasági munkaerő), ami nélkül korábban elképzelhetetlen lett volna a termesztés. Az elképzelés a gyakorlatban is működik, hiszen több példát is találhatunk rá.³ Californiában, az Urban Produce⁴ társaság központjában például jelentős mennyiségű bébi kelkáposztát és egyéb organikus zöldségfélét termelnek ablak nélküli raktárhelyiségben. Okkal merülhet fel a kérdés, hogy akkor mégis honnan nyerik a növények a szükséges tápanyagokat? A nap sugarait LED világítással pótolják és a függőleges termelési rendszernek köszönhetően - ahol a növények egymás fölött lévő 25 tálcasorban

* DOI 10.21867/KjK/2018.3.8.

¹ Nagy Evelin Éva, joghallgató, DE ÁJK

² A tanulmány alapjául szolgáló kutatás a Magyar Tudományos Akadémia és a Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar közös, MTA-DE Közös Szolgáltatási Kutatócsoportjának "Az állami szabályozó szerepek újraértékelődése a szolgáltatásokban" c. projektje keretében készült. A projektirány elhelyezésére l.: Horváth M. Tamás és Bartha Ildikó (2016) Az ágazati közszolgáltatások rendszertanáról. In: uő.k.(szerk.) Közszolgáltatások megszervezése és politikái. Merre tartanak? Budapest: Dialóg Campus, 25–37. old.

³ <https://agroforum.hu/szakcikkek/zoldseg/zoldsegetermesztes-fedett-fuggoleges-farmokon-a-varosokban> (letöltés dátuma: 2018. 06. 22.)

⁴ <https://www.andnowuknow.com/behind-greens/urban-produce-kicks-grand-opening-ceremony/jordan-okumura/42689> (letöltés dátuma: 2018. 06. 22.)

helyezkednek el - a levegő nedvességéből kondenzálva és szűrve állítják elő a vizet.

Hasonló érdekes eljárás segítségével zajlik a termesztés napjaink legnagyobb beltéri gazdaságában, a New Jersey-i Aerofarms-on. A társaság itt egy régi acél üzemet alakított át függőleges farmra, ahol többek között már paradicsom, paprika, uborka és eper termesztésével is próbálkoznak. A 11 méter magas, egymás fölé helyezett tálcákban lévő palánták gyökerei nem talajban, hanem a légtérben vannak rögzítve és tápanyag-köddel valamint oxigénnel táplálkoznak. Ez a termesztési stratégia a mezőgazdaság forradalmának tekinthető, de mint minden más újdonságnak, ennek is vannak hibákat kereső ellenzői, akik úgy gondolják, hogy ezzel a módszerrel az élelmiszer utánpótlást csak kis százalékban lehetne megoldani és inkább csak leveles zöldséget tudnak előállítani. Továbbá hivatkoznak arra is, hogy a különös eljáráshoz ritka szaktudásra van szükség és nagyon időigényes, költséges termesztési mód.

Sokan pedig inkább úgy vélik, hogy a hagyományos zöldségtermesztés korlátainak a lebontásáról van szó, ugyanis míg a régi termesztés során a termények ki voltak szolgáltatva az időjárás minden viszontagságainak, addig az új módszer segítségével számítógépekkel tudják a hőmérsékletet szabályozni. A zöldségek/gyümölcsök minőségén sokat rontott a szállítás, de a vertikális kertészet ezt is kiküszöböli, hiszen a városokban található toronyházakban vagy a vonzáskörzetben található régi üzemek területén folyik a gazdálkodás.

Az új módszert támogatók álláspontjával értek egyet, a fent említett kertészet valóban a mezőgazdaság jövőjét jelenti, azonban véleményem szerint nem szoríthatja ki a piacról a hagyományos termesztési opciót, hiszen több millióan munka nélkül maradnának, a jelenlegi helyzet szerint pedig még korlátozottak a lehetőségek modern mezőgazdaság területén, nem ismert a hosszú távú működése és nem beszélve arról, hogy izvilágában se tudná felvenni a versenyt a földben termesztett zöldségekkel/ gyümölcsökkel.

Források jegyzéke:

- http://elelmiszer.hu/gazdasag/cikk/hodit_a_vertikalis_kerteszet
- <https://qubit.hu/2018/05/22/urbanus-forradalom-a-mezogazdasagban-terjed-... szet>
- <http://www.businessinsider.com/photos-aerofarms-worlds-largest-vertical-...>
- <https://agroforum.hu/szakcikkek/zoldseg/zoldsegetermesztes-fedett-fuggole... arosokban/>

- <https://io9.gizmodo.com/how-vertical-farming-is-revolutionizing-the-way-...>
- [7 https://zoldszem.wordpress.com/2016/09/07/vajon-a-hidroponia-az-akvaponi... nia-lehet-az-onellato-kertesz-et-alapja/](https://zoldszem.wordpress.com/2016/09/07/vajon-a-hidroponia-az-akvaponi...)

Hírösszefoglaló rovatunkban a MTA-DE Közzolgáltatási Kutatócsoport munkájában résztvevő egyetemi hallgatók írásait közöljük. A rovat célja, hogy a Közjavak blog és folyóirat profiljába illeszkedő, – a közjog területét táyan értelmezve – legfrissebb tudományos hírekről, álláspontokról, az egyes közjogi szervek döntéseiről első kézből nyújtson információt az olvasóközönségnek.

ALAPTÖRVÉNY MÓDOSÍTÁSI JAVASLAT A HAJLÉKTALANSÁG MEGTILTÁSÁNAK MEGTEREMTÉSE ÉRDEKÉBEN*

A statisztikai adatok alapján Magyarországon ma összesen 70 808 embernek nincs érvényes lakcíme, két évvel ezelőtt ez a szám még 63 660 fő volt. A hajléktalanság "megszüntetéséről" szóló jogi szabályozását a Kormány már több alkalommal megkísérelte véghezvinni. 2011-ben az új szabálysértési törvény felhatalmazást adott az önkormányzatoknak, hogy büntethetővé tegyék azt, ha valaki közterületen él (akár elzárás is). E szabályozást az Alkotmánybíróság 2012-ben érvénytelenítette. 2013-ban az Országgyűlés, kétharmaddal módosította az Alaptörvényt. A Fidesz-többségnek köszönhetően módosult az alkotmány, amely következtében megszületett szabálysértési törvényből kikerültek a hajléktalanokat közvetlenül börtönnel fenyegető kitételek, azonban pénzbírsággal elvileg ma is büntethetnék a hajléktalanokat.

* Készítette: **Dr. Lovas Dóra**, PhD hallgató, DE ÁJK

A Város Mindenkié csoport által fentebb látható összesítés alapján jól látszik, hogy bár 2013 óta a rendőrségnek lehetősége van bírságotolni a fedél nélkül élő embereket, az elmúlt másfél évben egyetlen szabálysértési eljárás sem indult ilyen jogcímen.

Bajkai István FIDESZ-es képviselő 2018. június 12. napján tartott sajtótájékoztatóján bejelentette, hogy a FIDESZ azt kéri a kormánytól, hogy a most zajló alkotmánymódosítási folyamatban teremtsék meg annak jogi feltételeit, hogy ne legyen megengedett az életvitelszerű közterületen tartózkodás. Ennek oka, hogy sokan életvitelszerűen használják a közterületeket, ami a közbiztonsági és közegészségügyi veszélyek mellett megterhelő a városban élőknek, pedig az állam és az önkormányzatok kiterjedt támogatási rendszert – például nappali és éjszakai szálláshelyeket – biztosítanak, valamint a közmunkaprogram mindenki számára megnyitotta a munkavállalás lehetőségét.

A benyújtott javaslat indokolása kiemeli, az alaptörvény-módosítás fokozottabb jogi védelemben kívánja részesíteni a magán- és a családi életet, valamint az otthonot, figyelembe véve az elmúlt évek tendenciáit.

Sokkal nagyobb eredményeket lehetne elérni a hajléktalanság megoldása kapcsán, ha a lakás nélküliek megbüntetése helyett átfogó szociál- és lakáspolitikát alakítanának ki, kiterjedt hajléktalanellátó rendszerrel, megfizethető lakhatást biztosító szociális bérlakásprogrammal és a fedél nélkül élő emberek fizikai és mentális problémáit kezelő hozzáértő szociális munkával.

Források jegyzéke:

- <https://merce.hu/2018/06/14/egyetlen-abra-megmutatja-miert-is-ertelmetlen-a-hajlektalan-embereket-bunteto-alkotmanymodositas/>
- <https://behir.hu/megtilthatjak-a-hajlektalanok-eletvitelszeru-kozteruleten-eleset>
- <https://24.hu/belfold/2018/06/12/fidesz-hajlektalansag-hajlektalanok/>
- <http://www.parlament.hu/irom41/00332/00332.pdf>

TOVÁBB FEHÉREDHET A GAZDASÁG, INDUL AZ ONLINE SZÁMLARENDSZER*

Az online számla rendszer július elsejétől fogadja a vállalkozások számláinak adatait, a rendszer használatához mindenekelőtt a vállalkozásoknak regisztrálniuk kell a Nemzeti Adó- és Vámhivatal (NAV) honlapján, ehhez azonban rendelkezniük kell ügyfélkapus hozzáféréssel. A megfelelő adatszolgáltatás részleteiről minden információ megtalálható a NAV online számla oldalán. Ezentúl minden olyan számláról, amelynek belföldi adóalanyra áthárított áfatartalma elérni a minimum 100 ezer forint, adatot kell küldeni a NAV-hoz, melyet számlázó program használatával lehet a legkönnyebben megvalósítani. Ugyanakkor megjegyezték, olyan számlázó programra van szükség, amely az adatokat automatikusan az online számla rendszerbe továbbítja.

Az adatszolgáltatás azoknak is kötelező, akik kézzel kiállított számlákat, azaz számlatömböt alkalmaznak. Amennyiben ezen a számlán az áfa legalább 100 ezer forint, öt napon belül kell elvégezni az adatszolgáltatást, ha pedig az áfa eléri az 500 ezer forintot, a számlán szereplő információkat a kiállítás utáni napon kell feltölteni az online számla rendszerbe. Informatikai bonyodalmak leginkább a komplex vállalatirányítási rendszerekben adódhatnak, hiszen ezeknél a számlázást össze kell kötni például a könyveléssel vagy a készletnyilvántartással is. A NAV szakfőigazgatója szerint nehézségek esetén a szoftverfejlesztőket érdemes felkeresni. Hangsúlyozta, hogy előzetesen nem lehet méltányosságot kérni késedelemre, de az ilyen ügyekben az adóhatóság méltányolni fogja, ha az érintettek jogkövetőek és tettek már lépéseket az átállás érdekében. A program esetleges nem megfelelő működése miatt a Nemzeti Adó- és Vámhivatal július végéig még nem bírságolja az adatszolgáltatás mulasztását. Nem vetnek ki szankciókat azokra a vállalkozásokra, amelyek regisztrálnak, és a számladataikat július végéig, utólag eljuttatják a NAV-hoz.

A NAV közleménye szerint ingyenes, egyszerű, gyors és az adatszolgáltatásra is alkalmas számlázó programmal, online számlázóval segíti a vállalkozásokat. Eddig már több, mint 120 ezren csatlakoztak a online számlarendszerhez, az érintetteket pedig júniusban adózói fórumokon tájékoztatták a számlabekötési kötelezettség részleteiről.

*Készítette: **Horváth Bettina**, joghallgató, DE ÁJK

Az adóelkerülést is visszaszoríthatja az új ellenőrzési rendszer

Varga Mihály pénzügyminiszter korábban hangsúlyozta: a vasárnap induló online számlázás a gazdaságfehérítés újabb fontos állomása. Az adóhivatal azonnali rendelkezésére álló számlaadatok kockázatelemzések és ellenőrzések széles körű lefolytatására adnak lehetőséget.

Jelentősen visszaszoríthatja az adóelkerülést, hogy vasárnaptól az étel- és italautomaták forgalmát, valamint a nagy értékű számlák adatait online módon ellenőrzi a NAV- közölte a Pénzügyminisztérium.

A tárca várakozásai szerint az intézkedésnek és a nagy értékű számlák ellenőrzésének köszönhetően néhány éven belül Magyarországon 10 százalék alá csökkenhet az adóelkerülés mértéke. Az automaták átláthatósága az EU minden tagállamában gondot jelent, ám az ágazat kifehérítése Magyarországon a végéhez ért azzal, hogy mostantól csak felügyeleti egységgel ellátott készülékek üzemelhetnek - tették hozzá.

Az adóhivatali összeköttetésnek köszönhetően - mint írták - a NAV egy lekérdezéssel ellenőrizheti a bevallásban feltüntetett bevételeket. Hangsúlyozták, hogy az intézkedés a tisztességes vállalkozókat védi a bevételek eltitkolását üzletvitelszerűen végző adócsalóktól.

Források jegyzéke:

- <https://www.nav.gov.hu/nav/gyik/onlineszamla>
- <https://www.portfolio.hu/vallalatok/ma-indul-a-nav-uj-csodafegyvere.4.290526.html>
- <https://ado.hu/rovatok/ado/online-szamlarendszer-sokan-csatlakoztak>
- <https://ado.hu/rovatok/ado/indul-elsejen-az-online-szamla-rendszer>
- <https://privatbankar.hu/makro/indulas-elott-lelovik-a-nav-online-szamlarendszeret-319684>
- <http://www.origo.hu/gazdasag/20180701-megkezd-mukodeset-el-mukodni-az-online-szamlarendszer.html>
- [http://magyarhirlap.hu/cikk/122199/Indul az online számlarendszer](http://magyarhirlap.hu/cikk/122199/Indul%20az%20online%20szamlarendszer)

MNB JAVASLATCSOMAG: KIEMELT CÉL A MODERN EGÉSZSÉGÜGY MEGTEREMTÉSE*

A Magyar Nemzeti Bank 180 pontos versenyképességi javaslatcsomagot tett közzé, 14 területen fogalmazott meg javaslatokat Magyarország sikeres, hosszú távú felzárkóztatásához. Az egyik kiemelt cél a magas színvonalú egészségügy elérése, hiszen a magyar lakosság egészségi állapota elmarad a nyugat-európai szinttől, mely versenyképességi hátrányt jelent. Az MNB úgy érvel, hogy a nem megfelelő egészségi állapot csökkenti a munkaerő termelékenységét és a munkában töltött idő mennyiségét, illetve a korai halálozással csökken a munkaképes, gazdaságilag aktív népesség létszáma. Példaként említik, hogy a 18–64 éves korú lakosság 45 %-a szenved magas vérnyomás betegségben, majdnem 14 %-a pedig cukorbeteg.

A három fő cél

A modern egészségügy megteremtése érdekében három fő célt tűzött ki az MNB, melyek a következők:

1. A háztartások közvetlen egészségügyi kiadásainak aránya csökkenjen a visegrádi országok szintje alá az összes egészségügyi kiadáson belül, azaz a jelenlegi 28 %-ról 18 %-ra.
2. Az egészségesen várható élettartam legyen a legmagasabb a V4 országok között, vagyis a mostani 60,1 évről 63,7 évre növekedjen.
3. Évente legalább egy darab, nemnek, korcsoportnak és kockázati tényezőknek megfelelő szűrővizsgálaton kellene részt vennie minden állampolgárnak.

Az egészségügyet érintő javaslatok

A javaslatokat négy csoportba sorolta az MNB, mely összesen 22 elemből áll, hiszen ez az a terület, ahol az egyik legtöbb teendő van Magyarországon. Az MNB szerint az egészségügyben egyrészt pénzügyi revízióra van szükség, például átlátható bérezési rendszert kell kialakítani, illetve a felírt gyógyszerek szükségességének szakmai felülvizsgálatára is szükség van. Az állami ellátást javítani, racionalizálni kell, például a háziorvosi rendszer funkcióinak erősítésével, a rehabilitációs és a hosszú távú ápolási kapacitások növelésével,

*Készítette: *Gulyás Lilla*, joghallgató, DE ÁJK

illetve az egészségügyi intézmények teljesítményét és a betegek elégedettségét is fel kellene mérni. Az MNB szerint szükséges lenne a közvetlen háztartási kiadások egy részét átirányítani intézményesített magánbiztosítási, pénztári formába, adókedvezményt kellene biztosítani vállalati egészségügyi csomagokra és magán egészségbiztosítások számára, támogatni kellene a prevenció és szolgáltatásfinanszírozási számlákat. Végül, de nem utolsó sorban a leghatékonyabb megoldás, a megelőzés terén is számos javaslatot fogalmazott meg az MNB. Álláspontjuk szerint támogatni kellene a rendszeres állapotfelméréseket és szűrővizsgálatokat, a tömegsportot, a vállalati sportköröket, valamint a stresszkezelési tréningeket is.

Nyitott a kormány?

Varga Mihály pénzügyminiszter sajtótájékoztatóján szóba került az MNB egészségbiztosításokra vonatkozó adókedvezményes javaslata és hogy azok ellentétben állnak a kormány legújabb intézkedéseivel. A pénzügyminiszter az erre vonatkozó kérdésre úgy nyilatkozott, hogy jelenleg is tart az adócsomagról szóló vita a parlamentben, vannak javaslatok arra, hogy áttekintsék az egészség- és nyugdíjbiztosítási kedvezményeket. A Nemzeti Versenyképességi Tanács javaslata nyár végére készül el, melyet a tervek szerint ősszel tesznek le a kormány asztalára.

Források jegyzéke:

- <https://www.mnb.hu/letoltes/mnb-180-pontja.pdf>
- http://hvg.hu/gazdasag/20180710_Feladta_a_lecket_a_kormany_az_MNBnek_180_pontos_versenykepességi_listat_irt
- <https://www.portfolio.hu/gazdasag/180-lepessel-ujitana-meg-az-orszagot-a-jegybank.1.291366.html>
- <https://www.portfolio.hu/gazdasag/egeszseggazdasag/teljesen-felforgatna-a-magyar-egeszsegugyet-a-legujabb-javaslatcsomag.4.291432.html>

ÚJABB LÉPÉSEK AZ ÖNÁLLÓ KÖZIGAZGATÁSI BÍRÓSÁG FELÉ*

Nem új keletű elképzelés az önálló közigazgatási bírósági rendszer megteremtése. Bár néhány évvel ezelőtt az új bírói kar kialakítása meghiúsult, ma egyre erőteljesebben napirenden szerepel a közigazgatási felsőbírósággal fémjelzett önállósítás. A folyamat előrehaladásáról több bejegyzésben is beszámoltunk. Most ugyanakkor úgy tűnik, hogy eljött az idő, hogy befejezzék a közigazgatási felsőbíróság létrehozásával kapcsolatos munkálatokat – legalábbis ezt tükrözi a hetedik alaptörvény-módosítás.

Az Alaptörvény módosítása

Az Országgyűlés 2018. júniusában elfogadta az Alaptörvény hetedik módosítását. A 6. cikk egyértelműen megkülönbözteti a rendes bíróságokat és a közigazgatási bíróságokat. Feladatukat elválasztja egymástól: míg a rendes bíróságok döntenek büntetőügyben, magánjogi jogvitában és törvényben meghatározott egyéb ügyben, addig a közigazgatási bíróságok közigazgatási jogvitákban, valamint törvényben meghatározott egyéb ügyben döntenek. Ez tulajdonképpen a jelenlegi rendszerben sincs másként, hiszen a közigazgatási jogvitákban a közigazgatási és munkaügyi bíróság közigazgatási bírái döntenek első fokon.

Ennél sokkal fontosabb a legfőbb szervet érintő változás, hiszen az Alaptörvénybe bekerült az elkülönülő közigazgatási felsőbíróság. A rendes bírósági szervezet élén továbbra is a Kúria marad, azonban a közigazgatási bírói kar élére a közigazgatási felsőbíróság kerül. Ez az új felsőbíróság a Kúriához hasonló jogosítványokat kap: biztosítja a közigazgatási bíróságok jogalkalmazásának egységét és a közigazgatási bíróságokra kötelező jogegységi határozatot hoz. Az alaptörvény-módosítás ezzel megteremtette a Kúriával azonos jogállású, azzal párhuzamosan működő közigazgatási felsőbíróság alkotmányos alapjait.

Amíg a Közigazgatási Felsőbíróság nem áll fel, addig továbbra is a Kúria, illetve a jelenlegi struktúrában működő bírósági szervezetrendszer járhat el a közigazgatási bírói útra tartozó ügyekben.

A közeli jövő...

Az igazságügyi miniszter prioritásként tekint a közigazgatási bíróság kérdésére, mielőbbi önállósítását sürgeti, s úgy gondolja, hogy jövőre felállhat

* Készítette: **Dr. Széles Krisztina**, PhD hallgató, DE ÁJK

az első közigazgatási felsőbíróság - fogalmazott egy sajtótájékoztatón. A közigazgatási bírói kar tekintetében szerinte olyan bírókra van szükség, akik elmélyült közigazgatási szakmai tudással rendelkeznek. Ennek megfelelően egy olyan rendszert szeretnének megvalósítani, melyben nagy közigazgatási szaktudású bírák lennének.

Az új közigazgatási felsőbíróság elnökének személyét találgatások övezik. Továbbá azt sem lehet tudni, hogy a közigazgatási bírói és bírósági vezetői pályázatokat ki fogja kiírni és értékelni, illetve azt sem, hogy ki fogja kinevezni a nyertes pályázókat. Nincs információ a szükséges szakmai követelményekről, az összeférhetetlenségi szabályokról, az átjárhatóság szempontjairól és az illetményrendszeréről sem.

Összegzésként

A jövőre nézve továbbra is számos kérdés nyitott, azonban azzal, hogy az Alaptörvénybe bekerült a rendes bíróságoktól elkülönülő közigazgatási bíróság, illetve a Kúriával azonos jogállású közigazgatási felsőbíróság, a jogalkotó „köbe véste” az önállósítást. A korábban megrekedt intézményi változások ezzel zöld utat kaptak, mára már nemcsak vízió az önálló közigazgatási bírósági rendszer felállítása.

Források jegyzéke:

- <http://www.parlament.hu/irom41/00332/00332.pdf>
- <http://www.kormany.hu/hu/igazsagugyi-miniszterium/hirek/trocsanyi-laszlo-prioritasnak-tartja-a-kozigazgatasi-birosag-kerdeset>
- <https://merce.hu/2018/06/18/trocsanyi-szerint-nem-serul-a-biroi-fuggetlenseg-a-kozigazgatasi-birosagok-letrehozasaival/>
- [http://magyarhirlap.hu/cikk/121254/Elfogadta az Orszaggyules az alatorveny hetedik modositasat es a Stop Sorost](http://magyarhirlap.hu/cikk/121254/Elfogadta%20az%20Orszaggyules%20az%20alatorveny%20hetedik%20modositasat%20es%20a%20Stop%20Sorost)
- <https://www.hrportal.hu/c/patyi-andras-lehet-az-uj-kozigazgatasi-felsobirosag-vezetoje-20180704.html>

2019-RE VÁRHATÓ VÁLTOZÁSOK A CAFETERIA-RENDSZERBEN*

Ahogy arról már korábban is hírt adtunk az Országgyűlés elfogadta a 2019-es évre vonatkozó adótörvény csomagot. Bár tény, hogy az őszi ülésszakban még elképzelhető, hogy lesz a szabályozásban eszközölt változtatás, de annyi már most is tisztán látszik, hogy a jogszabály alapvetően új keretek közé rendezi a cafeteria-jellegű juttatásokat.

Adómentes juttatások

Az adómentek juttatások terén könnyebbséget fog jelenteni, hogy jövő évtől az óvodai, bölcsődei szolgáltatások térítése nem pusztán a munkáltató nevére szóló (ahogyan az idei évig ez volt), hanem immár a munkavállaló nevére szóló számla alapján is limit nélkül elszámolhatják majd adómentesen a cégek.

További könnyebbséget jelent majd az is, hogy a juttatási kör is bővülni fog, hiszen 2019-től már nem csak az óvodai, bölcsődei alapszolgáltatások díja, hanem az ellátás, étkezés is támogatható a munkáltató oldaláról. Azonban az eddig leggyakrabban kihasznált adómentes elemek, mint például a mobilitás célú lakhatási támogatás, diákhitel támogatás, kockázati biztosítás, illetve a sportrendezvényre-kulturális szolgáltatásra szóló belépők kiesnek az adómentes juttatások köréből, azok ugyanis a jövő évtől jövedelemként lesz adóköteles.

Béren kívüli juttatások

Béren kívüli juttatások összességében valamivel növekedni fog. Az idei évben irányadó összesen 34,22% helyett valamivel több, mint háromtized százalékos növekedés várható, így azok közterhe várhatóan 34,5 %-ra nő, amely mérték a 15% személyi jövedelemadó és 19,5% szociális hozzájárulási adó mértékéből tevődik össze.

Béren kívüli juttatásként a Széchenyi Pihenőkártyát adhatják a munkáltatók munkavállalóiknak. A Pihenőkártya az alábbi három alszámlából áll: vendégszállás, szálláshely, illetve szabadidő alszámla. Az ezekre kifizethető összegek pedig sorrendben legfeljebb 150.000.- Ft, 225.000.- Ft, illetve 75.000.- Ft összegek. Az előbbi összegek a versenyszférára vonatkoznak, és azzal a

* Készítette: **Dr. Gaál Szilvia**, DE ÁJK

kiegészítéssel értendőek, hogy azok a munkaviszonyban töltött napokkal arányos részig adhatóak. Ezzel szemben költségvetési szerveknél az évi 200.000 Ft időarányos része a maximális keret.

1. táblázat

Egyes juttatások adózása 2019-ben

2018-ban gyakran használt elemek:

Cafeteria elem	Közteher 2019-ben
Óvoda, bölcsőde	A költségek mértékéig adómentes
Széchenyi Pihenőkártya vendéglátás alszámla (*)	Évente 150.000 Ft-ig 34,5%, felette 40,71%
Széchenyi Pihenőkártya szállás alszámla (*)	Évente 225.000 Ft-ig 34,5%, felette 40,71%
Széchenyi Pihenőkártya szabadidő alszámla (*)	Évente 75.000 Ft-ig 34,5%, felette 40,71%
Ajándékutalvány	Évente egyszer a minimálbér 10 százalékig 40,71%, felette jövedelemként adózik.
Munkahelyi étkeztetés	jövedelemként adózik
Erzsébet-utalvány	jövedelemként adózik
Helyi bérlet	jövedelemként adózik
Iskolakezdesi támogatás	jövedelemként adózik
Önkéntes nyugdíjpénztári hozzájárulás	jövedelemként adózik
Egészségpénztár, önszegélyező pénztár - hozzájárulás	jövedelemként adózik
Pénzösszeg juttatás	jövedelemként adózik
Sportrendezvényre szóló belépő	jövedelemként adózik
Kulturális belépő	jövedelemként adózik
Mobilitás célú lakhatási támogatás (albérlet)	jövedelemként adózik
Lakáscélú támogatás	jövedelemként adózik
Diákhitel támogatás	jövedelemként adózik
Kockázati biztosítás (pl. egészség)	jövedelemként adózik

Forrás: https://piacesprofit.hu/kkv_cegblog/cafeteria-2019-mire-szamithatnak-a-munkavallalok/

Összegzés

Fontos leszögezni, hogy a cafeteria nem is igazán adózási fogalom, hanem sokkal inkább egy adózási forma, amelyet a munkáltató a bér mellett természetben nyújt, nyújthat, azért, hogy adóhatékony módon adhasson versenyképes juttatási csomagot. Ezen felkínált lehetőségek közül a munkavállaló saját szükségletei szerint választhat és így a számára legideálisabb módon használhatja azt fel pl.: inkább utazásra, mint étkezésre használna fel a juttatásait.

Mindent összevetve, ahogyan azt a fenti táblázat is mutatja, a jövő évre tervezett szabályozás lényegesen kevesebb lehetőséget biztosít arra, hogy a

munkáltató a munkavállalói számára a bérnél kedvezőbb közterhek mellett különböző juttatásokat.

Források jegyzéke:

- https://piacesprofit.hu/kkv_cegblog/cafeteria-2019-mire-szamithatnak-a-munkavallalok/
- https://piacesprofit.hu/kkv_cegblog/marad-nehany-lehetoseg-a-cafeteriaban/

CSÖKKEN AZ MTA FÜGGETLENSÉGE?*

A Magyar Tudományos Akadémia megalakulása óta politikai függetlenségre törekszik és csakis kizárólag a tudományoknak alárendelve végzi tudományos tevékenységét. A függetlenségük egyik biztosítéka, hogy a kutatóintézeteinek finanszírozása nagyrészt közvetlen költségvetési támogatásból történik, mely eddig évi 40 milliárd forint körüli összeget jelentett, amit aztán a tudomány képviselői különböző szakmai szempontok alapján osztottak szét.

Ezt a fontos alapelvet veszélyeztető lépést tett a kormány a 2019-re elfogadott költségvetési törvényben szereplő adatok szerint, hiszen az Akadémia kiterjedt kutatóintézet hálózatának finanszírozásának nagy része, 20 milliárd forint átkerül az Innovációs és Technológiai Minisztériumhoz. Az MTA ez alapján a jövőben ettől az új Minisztériumtól kapja a támogatást. Ezzel a lépéssel az intézmény olyan alapvető tulajdonságai - függetlenség, autonómia - csorbulnak, amelyek nagyban hozzájárulnak a kutatások eredményességéhez, hiszen lényegében az Innovációs és Technológia Minisztérium dönti el, mire ad támogatást.

Az MTA - amely az európai szinthez képest is alacsony mértékben támogatott-, természetesen nem hagyta válasz nélkül a költségvetési törvénytervezetet és rendkívüli ülést hívtak össze, amely egy több pontból álló határozattal zárult és arra törekednek, hogy a kormány módosítsa a költségvetési tervezetet. Az Akadémia hajlandó lenne a kompromisszum kötésre, de bizonyos kérdésekben szilárd véleményt alakítottak ki, ilyen például, hogy a köztestület vagyona az MTA tulajdonában maradjon; személyi

*Készítette: *Nagy Evelin Éva*, joghallgató, DE ÁJK

kérdésekben érvényesüljenek az Akadémia autonóm döntési jogosítványai; az MTA intézethálózatának irányítási rendszerét és működését szilárd jogi garanciákkal kell biztosítani.

A közel két évszázados megalakulása óta kiállta az idő, a háborúk és külső elnyomás próbáját, hiszen szerencsére mindig akadtak olyan neves tudósok, akik támogatták az Akadémiát és harcoltak a függetlenségeért. 2018-ban sincs ez másként, így a méltán elismert tudósok mellett az ELTE Társadalomtudományi Kara és a CEU is biztosította az MTA-t, hogy kiállnak a függetlenségük mellett. Emellett a Lengyel, a Cseh és a Szlovák Tudományos Akadémia elnökei is teljes mértékben támogatják az MTA autonómiáját és a tudományos kutatás szabadságát.

Források jegyzéke:

- <http://www.parlament.hu/irom41/00503/00503.pdf>
- https://mta.hu/mta_hirei/a-magyar-tudomanyos-akademia-elnoksegenek-hatarozata-az-innovacios-es-technologiai-miniszteriummal-valo-tovabbi-egyeztetesrol-108937
- http://hvg.hu/kultura/20180614_Allamosithatjak_az_MTA_kutatointezeit
- <https://www.portfolio.hu/gazdasag/rendkivuli-elnoksegi-ulest-tartott-az-mta.292918.html>
- http://mta.hu/mta_hirei/a-magyar-tudomanyos-akademia-elnoksegenek-hatarozata-az-innovacios-es-technologiai-miniszteriummal-valo-tovabbi-egyeztetesrol-108937
- <https://24.hu/belfold/2018/06/21/elte-mta-magyar-tudomanyos-akademia-figyelo/>
- <https://24.hu/kulfold/2018/06/28/a-v4-akademiai-kialltak-az-mta-mellett/>
- https://index.hu/tudomany/2018/06/14/az_uj_koltsegvetes_a_tudomany_fuggetlenseget_veszelyeztet/

INDIAI VERSENYTÁRSAT KAP AZ UBER AZ EGYESÜLT-KIRÁLYSÁGBAN*

Egy indiai fuvarmegosztó, az Ola egyre több országban jelenik meg, külföldön elsőként Ausztráliába terjeszkedett, most azonban az Egyesült Királyságon keresztül Európát szeretné meghódítani.

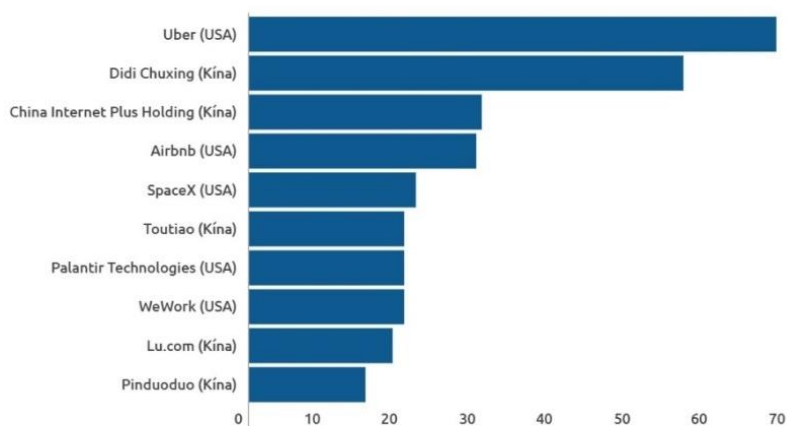
Az indiai taxiszolgálat egy hónapon belül fogja megkezdeni működését Dél-Walesben, majd Manchesterben, és az ismertté vált tervei szerint az év végére szerte az országban jelen lesz. A bengalurai székhelyű vállalatot egyébként 2010-ben alapították, jelenleg az Ola India egyik legstabilabb technológiai vállalkozása. Száztíz indiai városban működik 125 millió felhasználóval, megelőzve az Ubert a szubkontinensen, ahol már az amerikai cég a piac kevesebb, mint harmadát uralja. Az Ola elsőként tette lehetővé Indiában, hogy riksát és motorkerékpárt is rendelhessenek a felhasználói. Később természetesen az Uber is próbálta felvenni a versenyt, s követte a példát.

Úgy tűnik, hogy Nagy-Britanniában azonban nehezebb dolga lesz az Uber kizorításával. Annak ellenére, hogy az Uber a londoni tömegközlekedést irányító városházi szervezettel, a Transportfor Londen (TfL) folytat igen komoly bírósági harcot, az autórendeléshez szükséges mobiltelefonos alkalmazását több mint 3,6 millióan töltötték le a brit fővárosban, sofőrjeinek száma pedig most is eléri a 45 ezret. Mindez nem meglepő, ha azt nézzük, hogy Európa 25 unikornis vállalatából (egymilliárd dollárnál nagyobb értékű start-up magáncégek) egy tucat az Egyesült Királyságban működik, melyek közül a legértékesebb unikornis a 68 milliárd dollárt érő Uber.

Az Uberrel ellentétben viszont az Ola Nagy-Britanniában lehetővé fogja tenni, hogy felhasználói hagyományos taxit is rendelhessenek. Az Ubernek így most először lehet komoly vetélytársa a brit piacon, az amerikai társaság már 65 ország 600 városában van jelen, és bár a cég Kínában 2016-ban feladta a küzdelmet, Indiában viszont évi egymilliárd dolláros beruházással akarja növelni jelenlétét.

* Készítette: **Dr. Horváth Bettina**, DE ÁJK

A legértékesebb unikornisok

(milliárd dollár)

Forrás: <https://g7.hu/piac/20180809/lefelezi-az-unios-unikornis-allomanyt-a-britek-kivonulasa/>

Források jegyzéke:

- https://adozona.hu/altalanos/Konkurenciat_kap_az_Uber_NagyBritanniaban_CHEPD7
- <https://www.vg.hu/vallalatok/kozlekedes/indiai-rivalist-kap-az-uber-a-briteknel-1036218/>
- http://hvg.hu/tudomany/20180808_Indiai_konkurenciaja_lesz_NagyBritanniaban_az_Ubernek
- <https://www.portfolio.hu/vallalatok/versenyarsat-kap-nagy-britanniaban-az-uber.294198.html>
- <https://g7.24.hu/piac/20180809/lefelezi-az-unios-unikornis-allomanyt-a-britek-kivonulasa/>

OMBUDSMAN: DISZKRIMINATÍV AZ APÁKRA NÉZVE A DIÁKHITELLEL KAPCSOLATOS KEDVEZMÉNY*

Számos beadvány érkezett az ombudsmanhoz amiatt, hogy a hallgatói hitelrendszerről szóló kormányrendelet vonatkozó rendelkezése értelmében a diákhitel elengedésével kapcsolatos gyermekvállalási kedvezmények csak az anyáknak járnak, az apáknak semmilyen esetben sem.

A diákhitel tartozás elengedésének feltételei

A jelenleg hatályban lévő szabályozás alapján vissza nem térítendő állami kamattámogatásként elengedik a diákhitel tartozás 50 %-át azoknál a hitelfelvevő nőknél, akiknek 2018. január 1-jét követően születik a második gyermekük. Harmadik, vagy további gyermek megszületése esetén a tartozás 100%-ának elengedését lehet kérelmezni a Diákhitel Központnál. Kiemelendő, hogy a kedvezmények örökbefogadott gyermek esetében is kérelmezhetőek.

Az ombudsman megállapításai

Az ombudsman kiemeli, hogy az Alaptörvény hangsúlyozza a nemek közötti egyenlőséget, így „*tekintettel arra, hogy a gyermeket közösen nevelő szülőkről beszélünk, akik jövedelme és esetleges tartozásai közösen alkotják a család összköltségvetését, a hallgatói hiteltartozással rendelkező édesanyák összehasonlítható helyzetben vannak a hallgatói hiteltartozással rendelkező édesapákkal.*”

Látható, hogy amennyiben a családban az édesapának továbbra is van hiteltartozása, az ugyanolyan teherként jelentkezik, mintha az édesanyát érintené.

Az ombudsman azt is kihangsúlyozta jelentésében, hogy aggályos a tény, hogy a kedvezmények azokat a családokat részesítik előnyben, ahol az anyának van diákhitel tartozása.

Az EMMI álláspontja

Az ombudsman tájékoztatást kért az Emberi Erőforrások Minisztériumától, ahonnan az a válasz érkezett, hogy nők esetében a vér szerinti szülői minőség igazolása könnyebb, mint a férfiaknál, valamint a jogalkotó célja az édesanyák

*Készítette: *Gulyás Lilla*, joghallgató, DE ÁJK

kifejezett támogatása volt, így kompenzálva a gyermekvállalás időszakában viselt többes terhelést.

Mi lehetne a megoldás?

Az ombudsman nem ért egyet az EMMI álláspontjával, úgy véli, hogy a kedvezmények igénybevételének a lehetőségét ki kellene terjeszteni, vagyis ha az anyának már nincs, vagy nem is volt diákhitel tartozása, de az apának van ilyen jellegű tartozása, legyen igénybe vehető a támogatás. Amennyiben a vér szerinti apa egyedül neveli a gyermeket például egészségügyi okból, vagy az anya halála miatt, akkor is kérelmezhető legyen a támogatás. Az ombudsman arra is felhívja a figyelmet, hogy egyedülálló férfi is lehet az örökbefogadó szülő, mely nemtől függetlenül azonos terhekkel jár együtt, így a különbségtétel önkényes és ésszerű okkal nem indokolható, így ebben az esetben is engedélyeznie kellene a jogalkotónak a kedvezmény igénybevételét.

Források jegyzéke:

- http://www.ajbh.hu/documents/10180/2805034/Jelent%C3%A9s+a+nul%C3%A1zhat%C3%B3+di%C3%A1khitel+kapcs%C3%A1n+978_2018/809493ba-7ede-bfb5-a034-46d085dc6a14?version=1.0
- <https://www.diakhitel.hu/torlesztem/diakhitel1/gyermekevallalassal-kapcsolatos-kedvezmenyek.html>
- http://hvg.hu/itthon/20180821_Diszkrimalja_az_apakat_a_diakhitel
- https://nepszava.hu/3005649_nem-csak-az-anyaknak-jar-kedvezmeny
- https://index.hu/gazdasag/2018/08/21/csak_az_anyaknak_jar_a_diakhittel_kapcsolatos_kedvezmeny/

EUB DÖNTÉS SZÜLETETT A KIKÜLDÖTT MUNKAVÁLLALÓK SZOCIÁLIS BIZTONSÁGÁRÓL*

Az Alpenrind és társai ügyben az osztrák tagállami bíróság felfüggesztette az előtte folyamatban lévő eljárást és előzetes döntéshozatal iránt az Európai Unió Bíróságához fordult. Az előterjesztett kérdésekre válaszul a Bíróság kimondta, hogy a kiküldött munkavállaló a munkavégzés helye szerinti szociális biztonsági rendszerben biztosított abban az esetben is, ha egy olyan munkavállalót vált fel, akit másik munkáltató küldött ki. A Bíróság megállapította azt is, hogy a kiküldő tagállam által kiállított biztosítási igazolás (az ún. A1 igazolás) a munkavégzés helye szerinti tagállamban köti a szociális biztonsági intézményeket és bíróságokat is mindaddig, amíg azt a kiküldő állam vissza nem vonja vagy érvénytelennek nem nyilvánítja.

Az alapügyről

Az Alpenrind osztrák társaság vágóhidat üzemeltet Salzburgban. A társaság 2007-ben kötött szerződést a magyarországi székhelyű Martin-Meattal, amely húsfeldarabolást és csomagolást vállalt. 2012 és 2014 között a szintén magyar székhelyű Martimpex társaság kiküldött munkavállalói végeztek az említett munkákat, majd 2014-től ismét a Martin-Meat munkatársai.

A Martimpex által kiküldött munkavállalók részére a magyar szociális biztonsági intézmény a magyar szociális biztonsági jogszabályok alkalmazását tanúsító A1 igazolást állított ki. Ezt részben visszamenőleges hatállyal tette, részben pedig olyan esetekben, amikor a salzburgi egészségbiztosítási pénztár már megállapította az érintett munkavállalók ausztriai biztosítási kötelezettségét. Az egészségbiztosítási pénztár biztosítási kötelezettséget megállapító határozata ellen az osztrák közigazgatási bírósághoz fordultak. A tagállami bíróság megsemmisítette a határozatot az egészségbiztosítási pénztár hatáskörének és illetékességének hiányára hivatkozással. Az ítélettel szemben az intézmény fellebbezést nyújtott be. Az ausztriai legfelsőbb közigazgatási bíróság (Verwaltungsgerichtshof) az Unió Bíróságához fordult, kérve, hogy tisztázza a szociális biztonsági rendszerek koordinációjára vonatkozó uniós szabályokat és – többek között – az A1 igazolások kötelező erejét.

Az ítélet

A Bíróság az előterjesztett kérdésekre a következő válaszokat adta ítéletében:

*Készítette: **Dr. Széles Krisztina**, PhD hallgató, DE ÁJK

1. A Bíróság kimondta, hogy a kiküldő tagállam (jelen ügyben Magyarország) illetékes intézménye által kiállított A1 igazolás a munkavégzés helye szerinti tagállam (jelen ügyben Ausztria) intézményeit és bíróságait is köti.

2. Ezt követően a Bíróság megállapította, hogy valamely tagállam által kiállított A1 igazolás a szociális biztonsági intézményeket és bíróságokat mindaddig kötik, míg ezt az igazolást a kiállító tagállam vissza nem vonja vagy érvénytelennek nem nyilvánítja. Igaz ez akkor is, ha a két tagállam illetékes hatóságai a szociális biztonsági rendszerek koordinációjával foglalkozó igazgatási bizottsághoz fordultak, amely megállapította, hogy ezt az igazolást tévesen állították ki és azt vissza kell vonni. - A Bíróság ennek kapcsán rávilágít, hogy az igazgatási bizottság megállapításai csupán vélemény értékűek. A Bíróság szerint az A1 igazolás még akkor is alkalmazható visszamenőleges hatállyal, ha a kiállítás időpontjában a tevékenység végzése szerinti tagállam illetékes intézménye már megállapította az érintett munkavállaló biztosítási kötelezettségét.

3. Végezetül a Bíróság kimondta, hogy a kiküldött munkavállaló a munkavégzés helye szerinti szociális biztonsági rendszerben biztosított abban az esetben is, ha egy olyan munkavállalót vált fel, akit másik munkáltató küldött ki. Ennek oka, hogy főszabály szerint a munkavállaló azon tagállam szociális biztonsági rendszerének hatálya alá tartozik, amelyikben munkát végez. Csak bizonyos feltételek esetén lehetséges, hogy a kiküldött munkavállaló a munkáltatója szokásos tevékenysége szerinti tagállam szociális biztonsági rendszeréhez tartozzon. Azonban a jogalkotó kizárta ennek lehetőségét, ha a kiküldött munkavállaló egy másik személyt vált fel. Ez a munkavállaló tehát nem tartozhat azon tagállam jogszabályainak hatálya alá, amelyben a munkáltatója a szokásos tevékenységét végzi.

A Bíróság szerint nincs relevanciája, hogy a két érintett munkavállaló munkáltatóinak székhelye ugyanabban a tagállamban van, és az is irreleváns, hogy közöttük esetlegesen személyi vagy szervezeti összefonódás áll fenn.

Források jegyzéke:

- <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionId=9ea7d2dc30d8c5bef3948b42479fbfd83812e54f70e.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxYpaxb0?text=&docid=205401&pageIndex=0&doclang=hu&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=506134>
- https://curia.europa.eu/jcms/jcms/p1_1289665/el/

MODERN FALVAK PROGRAM – KORMÁNYZATI VÁLASZ AZ URBANIZÁCIÓRA *

Az urbanizáció, azaz elvárosiasodás egyre gyorsabban zajló folyamat Magyarországon, az emberek nagyobb városokban tömörülnek, amelyek élhetőbbek és több lehetőséget kínálnak, eközben a falvak folyamatosan kiüresednek. Ennek a megakadályozására dolgozták ki a még tervezési szakaszban lévő Modern Falvak Programot, amelyre 135 milliárd juthat és a már részben megvalósuló Modern Kisvárosok Programot, amelyre hasonló összeg állhat majd rendelkezésre.

A programok elsődleges célként a fiatalok, a családok helyben maradását tűzték ki, továbbá reménykednek, hogy a fejlesztésekkel a nagyvárosokban lakókat is vidékre lehet csábítani. A fejlesztésekkel jobb életminőséget és a kiszámíthatóbb jövőt szeretnének biztosítani, ami nagyon összetett és időigényes folyamat. A célok megvalósításának érdekében felmérték a helyi igényeket széles társadalmi párbeszéd formájában a települési önkormányzatok segítségével.

Elsősorban megfelelő szolgáltatások kiépítésére vagy a már meglévők korszerűsítésére törekednek. Ennek érdekében szolgálati lakásokat biztosítanak olyan rendőröknek vagy orvosoknak, akik szívesen dolgoznának falvakban, kisebb városokban. Több busz biztosítja majd a közlekedést és a falugondnoki szolgálat is bővülne. Az internetelés javítására is nagy hangsúlyt fektetnek, hiszen ma már a legtöbb munka elképzelhetetlen megfelelő internet hozzáférés nélkül.

A közlekedés fejlesztése is szerepel a célkitűzések között, amelyre néhány településnek már égető szüksége lenne. A mellékúthálózat korszerűsítésével alakítanak ki megfelelő utakat, illetve az autópálya bővítése is a tervek között szerepel: a cél az összes megyei jogú város bevonása az autópálya-hálózatba.

Hét munkacsoport jött létre a tervezéshez: a helyi közösségek fejlesztésére, a letelepedés, a megélhetés, az infrastruktúra és közösségi közlekedés, a közszolgáltatások, a fejlesztési programok, és a helyi menedzsment fejlesztésére.

A kisvárosok fejlesztési csomagjával kapcsolatban már eredményekről lehet beszámolni, hiszen a győri színház korszerűsítése már megvalósult, Veszprémben ipari parkok épülnek, Debrecenben pedig egy nemzetközi iskola

* Készítette: *Nagy Evelin Éva*, joghallgató, DE ÁJK

építése kezdődött meg. A falvakkal kapcsolatos fejlesztési program végrehajtása 2019-ben kezdődik.

Források jegyzéke:

- <https://www.portfolio.hu/unios-forrasok/gazdasagfejlesztas/jovore-indul-a-modern-falvak-program-es-elkeszul-budapest-10-eves-terve-is.292268.html>
- <https://www.vg.hu/gazdasag/gazdasagi-hirek/fejlesztasi-csomag-a-kisvarosoknak-2-1085067/>
- <https://hirlevel.egov.hu/2018/08/11/internet-es-ut-is-kell-a-munkahelyek-melle-mondja-a-telepulesi-onkormanyzatok-oroszagoszovetsege-toosz/>
- http://m.delmagyar.hu/szeged_hirek/a_modern_falvak_es_kisvarosok_program_valodi_attoreset_hozhat_-_kakas_bela_uj_lenduletet_kaphat_a_magyar_vidék/2572427/
- <https://www.kpe.hu/a-polgari-kisgazdak-a-falvak-es-kisvarosok-fejlesztet-kozos-programban-javasoljak/>

SZERZŐINK FIGYELMÉBE

A Közjavak folyamatosan várja a maximum 10.000 karakter terjedelmű, a folyóirat profiljába illeszkedő tanulmányokat. A kéziratok megküldése előtt javasoljuk a formai követelményekre vonatkozó szabályok áttanulmányozását. A megjelentetni kívánt tanulmányokat a szerkesztőbizottság részére az alábbi e-mail címre kérjük megküldeni: bartha.ildiko@law.unideb.hu

Formai követelmények:

A tanulmányokat a Times New Roman betűtípusban, 12-es betűmérettel, 1,5 sortávolsággal, sorkizártan kérjük elkészíteni.

Hivatkozási rendszerre vonatkozó követelmények:

A szerkesztőbizottság kéri a szerzőket, hogy amennyiben lehetőség van rá, a tanulmányokat egyfelől a hagyományos szövegekőzi lábjegyzettel ellátott formátumban, valamint az elektronikus megjelentetést elősegítő sorkőzi hivatkozásokat tartalmazó változatban is szíveskedjenek elkészíteni. Utőbbi esetében az alábbi formátumot javasoljuk:

1. Amennyiben a forrás nyilvános weboldalon is teljes terjedelemben elérhető (pl. egy hatályos törvéyszöveg), akkor a wordbe ágyazott hiperhivatkozással (a hiperlinket a szövegben a forrásra egyértelműen utaló szóhoz vagy szókapcsolathoz rendeljük hozzá).

Példa:

"Az információszabadság lényege, hogy a társadalom tagjainak joga van a közérdekű adatokat (Infotv. 3. § 5.) megismerni, betekinteni az ezekkel kapcsolatos dokumentációba."

Amennyiben tudományos irodalmi forrást hivatkozunk meg ezzel a módszerrel, a hiperlink alatt csak olyan elérhetőséget adjunk meg, amely a közlemény bibliográfiái adatait is teljeskörűen tartalmazza és a szerzői jogi követelményeknek megfelelően lett közzétéve. Amennyiben ez nem lehetséges, a 2. pontban ismertetett hivatkozási formát alkalmazzuk.

2. Ha nem érhető el (vagy nem teljes terjedelemben) a forrás nyilvános weboldalon, a forrást a megfelelő szövegrész után szögletes zárójelben jelöljük meg, az alábbi formai szabályok szerint hivatkozva:

Könyveknél:

[Sivák József–Vigvári András (2012): *Rendhagyó bevezetés közpénzügyek tanulmányozásába*. Budapest: Complex]

Tanulmánykötetben, gyűjteményes kötetben megjelent szövegek esetében:

[Mickiewicz, Ellen (2000): Institutional Incapacity, the Attentive Public, and Media Pluralism in Russia. In: Richard Gunther, Richard-Mughan, Anthony (eds.): *Democracy and the Media*. Cambridge: Cambridge University Press., pp. 85–121.]

Folyóiratban megjelent tanulmány esetében:

[Selck, J. Torsten (2004): On the Dimensionality of European Union Legislative. In: *Journal of Theoretical Politics*. Vol. 16., No. 2. April, pp. 203–222.]

Hetilapokban/napilapokban megjelent, szerző nélküli írások hivatkozása:

[Közös rendszer – felkészült irányítás (2011). In: *Szabadhadjú Városi Hetilap*, 2011. 21. évf. 42. sz. (12. 20.) 4–5. old.]

Mindegyik fenti esetben az alábbiak szerint kérjük a pontos oldalszám megjelölését, amennyiben szükségessé válik: magyar szakirodalomnál „34–54. old.” és angol szakirodalomnál „pp. 34–54.”

Kérjük, hogy a szerzők a tervezett tanulmány részét képező képeket, ábrákat vagy táblázatokat is külön dokumentumban is küldjék el (ábrák és táblázatok esetében olyan formátumban, amelyben lehetséges ezek szerkesztése - diagramoknál excelben).

© 2018 MTA-DE Közzolgáltatási Kutatócsoport.

A mű szerzői jogilag védett. Minden jog, így különösen a sokszorosítás, terjesztés és fordítás joga fenntartva. A mű a szerzők írásbeli hozzájárulása nélkül részeiben sem reprodukálható.

Idézni, szöveges tartalmat átvenni csak a forrásra való hivatkozással szabad.